

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

František Šedivý

Rozhlasové vzdělávací pořady a jejich využití v praxi

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 18. 4. 2023

.....

František Šedivý

Poděkování:

Děkuji Mgr. Michalu Křížovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a cenné rady. Poděkování patří také Evě Sinkovičové, autorce rozhlasového pořadu Zvídavec, Šárce Pravečkové, učitelce Základní školy Rudná a zaměstnancům Knihovny a Archivu Českého rozhlasu za velkou vstřícnost a ochotu.

Obsah

ÚVOD	5
1. TEORETICKÁ ČÁST	7
1.1 ROZHLAS A VZDĚLÁVACÍ POŘADY	7
1.2 ŠKOLSKÝ ROZHLAS	8
1.2.1 Vznik	8
1.2.2 Válečná léta a příchod komunismu	10
1.2.3 Pedagogický přístup	11
1.2.4 Využití rozhlasu v jednotlivých předmětech.....	13
1.2.5 Zkušenosti učitelů s rozhlasem	14
1.3 ROZHLASOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ V ZAHRANIČÍ	15
1.4 VZDĚLÁVACÍ POŘADY PO ROCE 1989	16
1.4.1 Vzdělávání dospělých	16
1.4.2 Vzdělávání dětí.....	17
1.5 POŘAD ZVÍDAVEC A JEHO VYUŽITÍ V PRAXI	19
1.5.1 Popis a cíle pořadu	19
1.5.2 Cílová skupina.....	20
1.5.3 Nejúspěšnější díly pořadu	21
2. PRAKTICKÁ ČÁST	22
2.1 CÍLE VÝZKUMU	22
2.2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA, VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	22
2.3 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	23
2.4 POSTUP PŘI SBĚRU DAT	24
2.5 VÝZKUMNÉ METODY.....	24
2.6 PREZENTACE VÝZKUMNÝCH DAT	25
2.6.1 Interview.....	25
2.6.2 Ukázka pracovního listu.....	27
2.6.3 Dotazník	28
2.7 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	29
2.8 SHRNUÍ A DISKUSE	31
ZÁVĚR	36
ANOTACE	37
LITERATURA	38
SEZNAM TABULEK	42
SEZNAM PŘÍLOH	43

Úvod

Český rozhlas má jako veřejnoprávní médium v tuzemsku jasně formulované poslání, které je blíže popsáno v Zákoně o Českém rozhlasu (Zákon č. 48/1991 Sb.). Mezi jeho hlavní úkoly patří výroba a vysílání zpravodajských, publicistických, dokumentárních, uměleckých, dramatických, sportovních, zábavných a také vzdělávacích pořadů a pořadů pro děti a mládež.

Jen nedlouho po zahájení pravidelného rozhlasového vysílání na našem území v roce 1923 už začala část vysílání rozhlasu (tehdy Radiojournalu) plnit vzdělávací a výchovnou funkci. Ambice propojit vzdělávací systém a novou audio platformu měly krátce po svém vzniku i vysílací stanice v jiných evropských a amerických státech. V tuzemsku vznikl tzv. školský rozhlas, což bylo vysílání určené pro poslech v jednotlivých třídách. Žáci poslouchali v pravidelných časech krátké pořady, které nabízely témata vyučovacích předmětů, a učitelé s nimi podle doporučené metodiky dále pracovali. Tento vysílací obsah byl později s nástupem nacistické okupace náležitě propagandisticky upraven a svá témata a zpracování si diktovali také komunisté po roce 1948. Školský rozhlas pak zanikl počátkem 90. let 20. století. Vzdělávací pořady a programy se netýkaly jen dětí školou povinných, Československý a později Český rozhlas nabízel přednášky a populárně-naučné pořady i pro starší posluchače, v čemž pokračuje dodnes.

Cílem bakalářské práce je zmapovat význam a funkci vybraných současných vzdělávacích pořadů a podcastů produkovaných Českým rozhlasem. Téma jsem zvolil i proto, že několik let v této instituci působím a práci svých kolegů, kteří se věnují pořadům pro děti, poměrně dobře znám. Předem souhlasili s tím, že mi budou při zkoumání tématu maximálně nápomocni. Ve druhé části se bakalářská práce podrobně věnuje pořadu Českého rozhlasu Rádía Junior *Zvídavec Evy Sinkovičové*. Jak je využíván tento pořad ve výuce vysvětlí pedagogové, kteří s ním pracují. Často jsou to právě učitelé nebo jejich žáci, jenž s autory komunikují, posílají náměty a připomínky a dále obsah ve vyučovacích hodinách využívají. Zajímavou kapitolou byl nedávno také pořad s názvem *Skoro školní vysílání z pokojíčku Vendy, Fráni*, který zejména v první vlně covidu a zavřených škol nabízel zpracování řady vzdělávacích témat.

Bakalářská práce se zaměří i na to, v čem se liší metodika učitelů využívajících školský rozhlas v minulém století a těch dnešních, kteří pracují se současným zvukovým obsahem. Vyhodnotí také poznatky zjištěné při rozhovorech s pedagogy a žáky, kteří poslouchají

současné pořady Českého rozhlasu ve výuce. Po nastudování všech dostupných informací se práce pokusí navrhnout další možné využití rozhlasových vzdělávacích pořadů ve výuce.

1. Teoretická část

1.1 Rozhlas a vzdělávací pořady

Vysílací obsah Českého rozhlasu se od jeho vzniku v roce 1992 pohybuje v jasně vymezených mantinelech. Musí poskytovat objektivní, ověřené a všestranné informace, nabízet program pro všechny skupiny obyvatel, dbát na jejich náboženskou svobodu a přesvědčení a jeho pořady musí odrážet názorovou rozmanitost. V jeho portfoliu je mimo zpravodajství a publicistiky výroba a vysílání pořadů dokumentárních, dramatických nebo sportovních a také pořadů vzdělávacích. Tento typ pořadů má v instituci bohatou tradici – rozhlas totiž pořady s edukativním charakterem nabízel už od roku 1926, kdy bylo zkušebně zahájeno vysílání školského rozhlasu (Ješutová, 2003).

Během dalších desetiletí se ke školskému rozhlasu přidaly pořady pro starší a zkušenější posluchače, své místo v pravidelných relacích měla např. *Rozhlasová universita* (1947), což byl cyklus přednášek Československého rozhlasu v Brně. Tento formát rovněž využíval formu školního vyučování a střídal se v něm výklad přednášejícího s opakováním žáků a obsah některých pořadů se dočkal i knižního vydání. Zajímavé je, že stejná forma výkladu se udržela i po Sametové revoluci na Českém rozhlase 2, kdy byla součástí *Stříbrné mozaiky* nabízena posluchačům *Rozhlasová akademie třetího věku*. Současné pořady Českého rozhlasu mají na jednotlivých stanicích ne vždy výlučně vzdělávací charakter, často jsou spíše populárně-naučné, dokumentární a historické, a není jednoduché je do jedné ze sekcí zařadit. V roce 2023 tvořilo rozhlas celkem 12 celoplošných stanic a 14 stanic regionálních, z nichž každá ve svém programu nabízí pořady alespoň částečně vzdělávací (pokud mezi ně počítáme i zmíněné populárně-naučné).

Rozdíl mezi vzdělávacím a populárně naučným pořadem byl definován několika rozhlasovými autory nebo teoretiky. V časopisu pro teorii a praxi rozhlasu *Rozhlasová práce* o tomto dělení píše například Jiří Vymazal. Vysvětluje, že jako vzdělávání můžeme v souvislosti s rozhlasem chápat pravidelné sledování pořadů, které je navíc propojeno systematickým učením. Jedná se zpravidla o pořady, které jsou plánovány a vyráběny společně s odborníky a pedagogy. „Na účinnosti nabývají tyto pořady zapojením do rámce koordinovaného působení různých prostředků, a především do systému činnosti vzdělávacích institucí. Pedagogicky účinné sledování těchto pořadů předpokládá záměrné a systematické učení.“¹ Autor zároveň upozorňuje, že vyvíjet aktivní přístup a systematicky se vzdělávat je pomocí takových pořadů

¹ Rozhlasová práce (1992: 5-6)

schopná jen malá část posluchačů nebo žáků. Pod pojem vzdělávací pořady je potom složité zařadit významnější část pořadů, které obecně rozšiřují poznatky žáků, a to pořady popularizační. Takové formáty se vzděláváním souvisejí a v širší skupině posluchačů se snaží vzbudit zájem o zvolené téma. Vymazal připouští, že důležitá je v propojení rozhlasu a vzdělávání kombinace s klasickými formami edukace, které má na starosti pedagog. Jeho role v celém procesu je potom velmi důležitá a jde především o to, jak s daným pořadem pracuje.

V poslední době se v tuzemské nabídce audio obsahu objevuje stále více podcastů. Podle dat společnosti Newton Media² jich v roce 2020 vzniklo přes tisíc a toto číslo neustále roste. Tím, že se zvyšujícím se počtem produkovaného zvukového obsahu zvyšuje i jeho poslechovost, zareagoval na to i Český rozhlas a začal nabízet velkou většinu odvysílaných pořadů i na podcastových platformách. Vedle toho ale vznikají i rozhlasové podcasty určené pouze pro poslech v aplikaci, ne v lineárním vysílání.

Bakalářská práce se zaměřuje na rozhlasové vzdělávací pořady pro děti, které jsou určeny posluchačům základní školy, ať už 1., nebo 2. stupně. Takové pořady a vysílání připravuje stanice Českého rozhlasu Rádio Junior.

1.2 Školský rozhlas

1.2.1 Vznik

Nově vzniklá Československá republika se ve 20. letech minulého století poměrně rychle rozvíjela, a to nejen v politické nebo společenské oblasti. Snaha modernizovat školství se prosazovala skrze několik institucí se vzdělávacím nebo osvětovým charakterem, jejichž centrem se stal Masarykův lidovýchovní ústav, tedy instituce později úzce spolupracující s rozhlasem. Už v roce 1923 bylo zahájeno pravidelné rozhlasové vysílání a o dva roky později potom úspěšné zahájení pravidelného vysílání pro děti³. Tehdejší redaktori a autoři tak zjišťovali, jak tato skupina posluchačů reaguje, a proto zkusili využít rozhlasové vysílání přímo ve školním vyučování. Podle dostupných pramenů mělo úspěch a v listopadu 1926 začal zkušebně vysílat školský rozhlas. Když si představíme, že nově vzniklé médium (tehdy známé jako Radiojournal) bojovalo s celou řadou technických a ekonomických problémů, je obdivuhodné, že věnovalo vzdělávací části tolik prostoru.

² <https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/06/newton-media-podcastu-loni-v-cesku-vzniklo-vice-nej-tisic/>

³ 1. 9. 1925 (Jeřutová, 2003)

Nebyl to pouze tuzemský rozhlas, který se vzdělávání věnoval. Výzkumům v této oblasti se věnovali ve 20. letech 20. století například tvůrci ve Francii⁴. To, co následovalo v dalších letech v Československu, tedy začátek vysílání speciálních relací pro všechny stupně škol, zažívali ještě o něco dřív posluchači ve Spojených státech. Dobře informovaní o těchto zahraničních aktivitách byli i čtenáři věstníku společnosti Radiojournal, která u nás rozhlas provozovala. Archivní publikace informují také o využití rozhlasu ve školství v Rusku. Zmíněná Francie více prostoru vzdělávacím programům věnovala po druhé světové válce, kdy pro tento účel zřídila speciální stanici (Svobodová, 2001).

Školní rok 1926/27 v Československu znamenal přelom v oblasti rozhlasového vzdělávání, protože vznikaly první konkrétnější náměty na využití školského rozhlasu přímo ve vyučování. Zajímavé je, že autoři programů a zastánci této myšlenky neřešili, jestli je možné rozhlas ve vzdělávání využít, ale rovnou přemýšleli nad jeho začleněním do škol. *Nová knižnice učitelská* z roku 1937 s podtitulem „Co se školským rozhlasem ve školním životě?“ zmiňuje, že „(...) nejsme příliš vzdáleni od toho, že v každé československé škole bude rozhlas věcí stejně důležitou, jako je v ní tabule, mapa a jiné vyučovací pomůcky.“⁵ Zároveň její autor upozorňuje, že se v prvních letech k rozhlasu upínaly nejrůznější naděje. V této souvislosti zmiňuje, že některé hlasy vysílání přeceňovaly a tvrdily, že právě tato instituce nahradí ve škole učitele.

Téměř od začátku 30. let 20. století figurovalo ve vysílání několik pravidelných relací, mimo školského rozhlasu například zemědělský. Z názvů je patrné, že pořady plnily specializovanou funkci a byly zaměřeny na konkrétní oblasti. Přesto se jednalo o více či méně autonomní programy, vznikaly totiž i mimo rozhlasové budovy⁶. Školský rozhlas začal pravidelně vysílat v únoru 1932, kdy po dohodě s Ministerstvem školství vzniklo řídicí kuratorium. Vysílání nabízelo obsah pro tři stupně škol a během několika let došlo k jeho rozšíření na celý týden. Vzdělávací odnož rozhlasu nabízela podle dohody hudební, literární a historické pořady a také témata z vlastivědy nebo vědecko-technických oborů. Ve vysílání se objevilo vyprávění, přednášky a hrané reportáže. Podrobný program a náplň vysílání můžeme dodnes najít například v jednotlivých programech školského rozhlasu. Ve školním roce 1932/33 už rozhlas předem avizoval, která témata bude v konkrétní dny a časy vysílat. Učitelé tak měli k dispozici podrobný text o relaci a popis, jak s ní pracovat. Například 17. 3. 1933 se žáci 2. stupně dozvěděli podrobnosti o šlechtění stromů a o týden později o historii

⁴ „V roce 1926 byl v Paříži dokonce založen ústav pro zkoumání otázky použití rozhlasu pro výchovu a vyučování.“ Svobodová (2001: 13)

⁵ Brož (1937: 7)

⁶ Poválečné nápodoby specializovaných relací se po roce 1945 staly součástí vnitřní organizace rozhlasu.

pražského Ungeltu⁷ (Redakce Československého rozhlasu, 1932). Největší význam mělo vysílání pro školy podle autorů pořadů v hudební výchově: „(...) *neboť sblížíže žáky s hudebním bohatstvím všech národů a je nevyčerpatelnou pokladnicí lidové i umělé písně dokonale reprodukované. Žák seznamuje se v rozhlase v rozličnými hudebními nástroji, poznává orchestrální hudbu, melodram, úryvky z oper, slyší o hudebních umělcích dřívějších dob a poznává i současné hudební skladatele.*“⁸

1.2.2 Válečná léta a příchod komunismu

Vysílání pro školy pokračovalo i za nacistické okupace, od příchodu Reinharda Heydricha v roce 1941 spadalo pod německé protektorátní vysílání a skupinu *Sendegruppe Böhmen und Mähren*. Obsah tak podléhal dvěma zvláštním oddělením – uměleckému a politickému. Z dochovaných informací víme, že se školský rozhlas stal více pedagogickým a naukovým, což byla oproti předchozímu lehčeji laděnému vysílání změna. Tehdejší rozhlas nabízel i výchovné a vzdělávací pořady pro starší posluchače, například kurzy italštiny nebo jednoduchého účetnictví (Ješutová, 2003).

Po válce se vedení rozhlasu rozhodlo pro jasnou politickou i programovou linii, kterou v lednu 1946 stvrdili zástupci na programové radě. Mimo jiné se rozhodli „*věnovat rozsáhlou péči otázkám dospívání i školní mládeže a pečovat o uplatnění rozhlasu v rámci školy co nejobširněji.*“⁹ Výsledkem těchto snah bylo to, že školský rozhlas ve spolupráci s Ministerstvem školství a Ministerstvem informací začal zajišťovat vysílání pro všechny stupně škol, včetně mateřských.¹⁰ Tzv. školský odbor se mezi lety 1945 a 1948 postupně stával více ideologickým a namísto didakticko-naučných a zábavných relací přibýval v relacích typ vysílání, který se dá označit za aktuálně výchovný. Vznikaly pořady pro žáky mateřských škol, nižšího a vyššího stupně obecných škol, měšťanských a nižších středních škol a také vyšších škol středních a škol odborných. Ještě před Vítězným únorem byl zaveden i rozhlas pro zimní rolnické školy, který se zaměřoval na problematiku družstevnictví. Do vysílání pro školy se zapojoval i Svaz české mládeže a objevovali se v něm studenti, pedagogové a významné umělecké osobnosti. Speciální místo v sestavě školského rozhlasu měla hudební výchova, rovněž připravována pro několik stupňů škol. Během poválečných let se také zvyšoval počet

⁷ Popis lekce: „Vedle každodenních trhů ve staré Praze byly také velké trhy týdenní, proslulé v cizině již od XI. století. Nebylo v Praze jen jedno tržiště, vedle toho na Staroměstském náměstí bylo i tržiště u sv. Havla, také mezi Prahou a Vyšehradem, patrně asi v místech nynějšího Karlova náměstí. (...) Zboží na tyto trhy přivážené skládáno bylo v pražském Týně čili Ungeltě.“ Redakce Československého rozhlasu (1932: 44-45)

⁸ Redakce Československého rozhlasu (1932: 66)

⁹ Ješutová (2003: 193)

¹⁰ Od 19. 2. 1947 vysílání pro MŠ pokusně a od září téhož roku pravidelně.

odvysílaných relací školského rozhlasu. Ve školním roce 1945/46 se jednalo o jednu nebo dvě za týden a v roce 1948 už o osm typů pořadů.¹¹

Obrovská změna přišla ve školním roce 1948/49, kdy Ministerstvo školství, věd a umění rozhodlo, že bude poslech školského rozhlasu pro první dva stupně škol povinný. Sice nedošlo k prosazení povinného poslechu pro všechny školy, ale i tak byl školský rozhlas poslouchán v roce 1948 milionem posluchačů, přičemž se zapojilo 10 tisíc škol (Ješutová, 2003). V publikaci *Rozhlas pro školy 1951-1952*¹² si můžeme ideologický nádech ověřit. Už v úvodu totiž náměstek generálního ředitele Československého rozhlasu Zdeněk Novák psal¹³ o důležitosti vysílání pro mládež a rozkvětu života „bez hrůzných stop kapitalistické minulosti“. A doplnil, že pracovníci rozhlasu jsou ochotni spojit síly pro výchovu nových bojovníků za mír a socialismus. Poslech školského rozhlasu se stal povinným i v mateřských a národních školách a středním školám se doporučil výběrový poslech relací. Výrazná změna, jak už bylo naznačeno, přišla také v obsahu vysílání. Například žáci národních škol si mohli ve školním roce 1951/52 poslechnout nejenom pohádku *O neposlušných kozlotech*, ale také *Píseň mladých budovatelů* nebo scénku *Zač tatínek bojoval* o rozdílu mezi kapitalismem a socialismem. I přes ideologickou stránku vysílání měla redakce školského rozhlasu redaktory, kteří dbali o čistotu jazyka, čemuž věnovali pozornost i vedoucí pedagogové.

1.2.3 Pedagogický přístup

Na konci 50. a začátku 60. let 20. století už se objevily publikace, které na poslech rozhlasu ve škole nahlížely výlučně z pedagogického hlediska. Oldřich Vančata psal¹⁴ například v roce 1958 o využití rozhlasu v literární výchově a nejrůznější metodiky, zkušenosti a doporučení pedagogů z praxe vydával jak Československý rozhlas¹⁵, tak třeba Supraphon¹⁶. Autoři jako Robert Pokorný, Jaroslav Herden a zmíněný Oldřich Vančata přemýšleli zejména nad využitím zvukového média ve výuce. Československý rozhlas nabízel ve druhé polovině 50. let vzdělávací pořady pro základní i střední školy. Docházelo ale ke kolizi s rozvrhem

¹¹ V průměru čtyři až pět odvysílaných relací denně.

¹² Pitthard (1951)

¹³ „Zatím co v kapitalistických zemích slouží rozhlas rozvratu, demoralisaci, šíření válečné nálady a kulturního úpadku, dává Československý rozhlas, podle velikého příkladu rozhlasu sovětského, všechny svoje síly budování nového, spravedlivého, mírového života. (...) Rozhlasoví pracovníci slibují, že věnují všechny svoje síly, aby pomáhali naší škole vychovávat nové bojovníky za mír a socialismus.“ Pitthard (1951: 5)

¹⁴ Vančata (1958)

¹⁵ Publikace *Posloucháme vysílání pro školy* (Maralík, 1962), *Organizace a využití školského rozhlasu na málotřídní škole* (Pokorný, 1960), sborník *Televize – Rozhlas a mimoškolní vzdělávání dospělých* (Vondra, 1966) ad.

¹⁶ *Rozhlas – učitel – žák* (Herden, 1979) ad.

odborného vyučování, a proto došlo na začátku 60. let k redukci vysílání pouze pro prvních pět ročníků 1. stupně. „Zvláště příznivý ohlas našly u mladších i starších posluchačů poutavé besedy s V. V. Štěchem o stavebním a architektonickém vývoji Prahy, seriál M. V. Kratochvíla o životním a uměleckém slohu jednotlivých historických epoch, Hudební abeceda o základních hudebních pojmech, formách a nástrojích (...).“¹⁷ Dalo by se odtušit, že u dětských posluchačů nebyly příliš úspěšné pořady s mentorským nádechem nebo strohé přednášky. Autoři publikace k 80. výročí pravidelného rozhlasového vysílání ale dokonce píše o tom, že nejlepších výchovných výsledků docílily autoři s pořady, které tyto úmysly (tedy vzdělávací funkci) dokázaly před posluchači skrývat.

Období před a po roce 1968 a jeho vliv na školský rozhlas téměř kopíruje historické okolnosti i v jiných sférách. Po lehkém uvolnění v 60. letech totiž s obdobím normalizace pokračoval důraz na výchovu v duchu vládnoucí ideologie. Přesto se vysílání pro školy a obecně vysílání pro děti a mládež vyvíjelo – vznikly například kontaktní pořady pro mladé. Do okruhu pořadů pro tyto posluchače spadaly například *Mikrofórum* (zpravodajský deník pro mládež), *Meteor* (přírodní vědy), *Paprsek* (věda a technika), *Listárna* (lidské vztahy), nebo některé hudební pořady. Stanice Praha později přidala pořad *Vysílá studio mladých*, což byly celé čtyři hodiny určené mládeži. Objevily se také vzdělávací pořady pro rodiče, například *Hovoříme s rodiči* (později *My a děti*). Pokračovalo také vysílání pro školy, v němž se několik pořadů zaměřovalo na konkrétní oblasti, například ochranu životního prostředí, bezpečnost silniční dopravy apod. V 80. letech už společně s programy rozhlasového vysílání pro školy vycházely podrobné informace a pokyny pro učitele jednotlivých tříd, a to s výslovně uvedenými výchovně vzdělávacími cíli, obsahem, možnostmi využití a mezipředmětovými vztahy.¹⁸

Velkou změnou ve fungování Československého rozhlasu byl rok 1989 a několik let následujících. Rozhlas se stal institucí veřejnoprávní s jasně danými pravidly a posláním, které i nadále zahrnovalo výrobu a vysílání vzdělávacích pořadů. Nově vznikající soukromá rádia tuto povinnost neměla. V úvodu zmíněný Zákon o Českém rozhlasu nejprve v souvislosti s aktivitami média používal termín „sloužit vzdělávání“, který už dnes v oficiálních dokumentech nenajdeme.¹⁹ Pracovníci rozhlasu si stále pamatují názor tehdejšího vedení Československého a později Českého rozhlasu na vzdělávací pořady. Podle něj totiž pořady

¹⁷ Ješutová (2003: 320)

¹⁸ Podrobněji v kapitole Využití školského rozhlasu v jednotlivých předmětech.

¹⁹ Novela z roku 2002 definici pozměnila.

s edukativním charakterem posluchače spíše odrazovaly (Ješutová, 2003). V roce 1993 tak zmizelo dopolední vysílání pro školy z programu Českého rozhlasu Praha, protože bylo označeno za nepotřebné a nepříliš využívané. Rada Českého rozhlasu se ve výroční zprávě²⁰ za rok 1998 zmiňuje také o tom, že úkolem instituce je vzdělávat obecně, celou její úrovní a vzdělávací charakter má být přítomen ve všech typech pořadů – doslovně zmiňuje i kulturní a zpravodajsko-publicistické formáty. Čistě vzdělávací pořady tak z vysílání zmizely.

1.2.4 Využití rozhlasu v jednotlivých předmětech

Konec 20. a začátek 30. let 20. století se rovnal období, kdy byly v nově vzniklý školský rozhlas vkládány velké naděje. Autoři relací vydávali řadu publikací pro učitele s poměrně jasnou metodikou a návrhy na zapojení poslechu rádia do výuky. Jedním z předmětů, v němž se nabízelo zvuk využít, byla hudební výchova. *Programy školského rozhlasu 1932-33* obsahují zmínku o tom, že „od vysílání přednášek a cviků hudebně výchovných lze očekávat probuzení a povznesení hudební výchovy na našich školách.“²¹ Redaktoři si pro účely vysílání vymysleli i postavy se jmény Amplionek a Krystálek. K jednotlivým částem relací pak dodávali učitelům nejen obsah relace, ale i jejího využití v předmětech. Pro 18. listopad 1932 a 1. stupeň to byl například Jazyk vyučovací, Kreslení, Ruční práce, Hudební výchova a Literatura. K těmto předdefinovaným mezipředmětovým vztahům se připojovala i navrhovaná příprava na vysílání. Na hudební vysílání pro školy byl kladen důraz po celou dobu existence školského rozhlasu a metodika byla dále zpřesňována. Speciální publikaci²² o něm vydal v roce 1979 i Jaroslav Herden a vyjmenovává v ní vzdělávací cíle a hlavní úkoly vysílání, popisuje výrazové prostředky hudebního jazyka a zvláštnosti dětského vnímání hudby. Pozoruhodné je, že ve své práci komparoval tuzemské zkušenosti se zahraničím a popsal i schopnosti percepčních činností žáků, vliv na senzoryckou oblast, přípravu učitele, přípravu žáků ve třídě apod.

Zmíněná literatura vydržela v hledáčku pedagogů, kteří se školským rozhlasem pracovali, i další desetiletí. Psychologií a metodikou poslechu pořadů s literární tematikou se zabýval například Oldřich Vančata, který při vyučování předmětu často pozoroval, že jeho žáci sice od probíraných autorů nic nečetli, ale znali jejich dílo a postavy z poslechu rozhlasu. Ve své publikaci dokonce tvrdí, že „*monologická rozhlasová četba (a tím víc pak dialogizovaná) působí na posluchače nesporně účinněji pro svou větší živost, citovou bezprostřednost a smyslovou konkrétnost než četba vlastní.*“²³ Jedná se o poměrně odvážné tvrzení, které nicméně

²⁰ <http://www2.rozhlas.cz/radacro/vyrocn98.htm>

²¹ Redakce Československého rozhlasu (1932: 14)

²² Herden (1979)

²³ Vančata (1958: 19)

autor dokládá vlastním dvouletým výzkumem v pedagogické praxi, a to v různých třídách. Jako nevýhodu ale například zmiňuje nutnost poslouchat celé literární dílo v kuse, což žákům narušuje denní režim (což už pochopitelně není problém dnešního poslechu audioknih nebo audio obsahu obecně). Učitelům Vančata doporučoval v hodinách literatury nebo dramatickém kroužku poslech literárních pořadů využít. Mimo poslechu školského rozhlasu zmiňoval i poslech ve volném čase, ve kterém se žáci seznámili s určitým literárním dílem. Samotnému poslechu mělo předcházet seznámení žáků s dějem, případně sledování relace společně s textem daného díla. Kromě výchovného vlivu pořadů může vzdělávací instituce podle Vančaty využít vysílání literárních děl pro osvojení hlubokých a trvalých vědomostí v tomto oboru.

V 80. letech byly naukové pořady pro jednotlivé vyučovací předměty rozděleny. Mezipředmětové vztahy v tématech nezmizely úplně, ale vysílání bylo věnováno konkrétnějším vyučovacím oborům. Svě místo ve vysílání měla stále Hudební výchova, Český jazyk a dále Prvouka. Program školského rozhlasu vyjmenovával i výchovně-vzdělávací cíle. V případě vysílání z 11. února 1985 a pořadu *Malovaný kolotoč – 6*, což byla dramatizovaná četba na pokračování pro 1. ročník, cíl zněl: „*Zkusit některá jednoduchá ošetření první pomoci (oděrka, zlomenina). Znat možnosti přivolání dospělých nebo lékaře. Možnosti využití pro pedagogy zmiňovaly fiktivní telefonát lékaři, nácvik základních obvazových technik a mezipředmětové vztahy pak propojení s Prvoukou (v tomto případě vycházku k nejbližšímu zdravotnickému zařízení)*.“²⁴ Zajímavým propojením pak byly například pořady o řešení slovních úloh, které zahrnovaly učivo matematiky a využití hudební výchovy.

1.2.5 Zkušenosti učitelů s rozhlasem

Role učitele při práci s poslechem rozhlasového vysílání pro školy nebo rozhlasových pořadů obecně je popisována už od vzniku tohoto média. Nejstarší publikace na toto téma uvádějí, že pedagog má vytvořit příhodné podmínky k poslechu, co nejlépe eliminovat nepozornost žáků, jít příkladem a projevovat o relaci zájem, využívat malované nebo promítané obrazy na probírané téma a na začátku vysílání dodat dostačující úvod. Během vysílání má být učitel poctivým a vytrvalým posluchačem společně se třídou a její obsah si písemně zaznamenat (Brož, 1937). Důležité je podle starší metodiky také zkontrolovat vytyčené cíle vysílaného pořadu, zopakovat obsah slyšeného a využívat ho dál ve výuce.

²⁴ Redakce Československého rozhlasu (1985: 9)

Nutná byla také organizační příprava poslechu, a to ještě před zařazením školského rozhlasu do vyučování. V některých typech škol, zejména malotřídních, docházelo ke kolizi s běžným rozvrhem a vysílanými tématy, která byla navíc určena konkrétním ročníkům. Vyučování ve sdružených ročnících tak muselo s pořady pracovat odlišně. Ještě před poslechem bylo na pedagogovi, aby vypracoval didaktickou přípravu. V některých letech docházelo k tomu, že rozhlas příliš neinformoval o obsahu relací a pro učitele tak bylo těžké předem určit a promyslet, jak téma zahrnout do svého plánu. Robert Pokorný v 60. letech popsal práci s vysíláním pro školy následovně: „*Ve vlastním využití poslechu zaměřuji svou práci s dětmi k zpracování a procvičení nových pojmů i celého myšlenkového, ideového obsahu relace.*“²⁵ Aby bylo využití vzdělávacího obsahu audio obsahu účelné, muselo být předem připravené a zpracované. V tomto směru měl učitel za úkol najít výchovně vzdělávací jádro pořadu a na něj se zaměřit.

Nakladatelství Československého rozhlasu pravidelně oslovovalo a přinášelo zkušenosti spolupracovníků, učitelů a mladších kolegů s poslechem vysílání pro školy. Komunikaci mezi učiteli a redaktory pořadů probíhala pravidelně a publikace jako je kniha *Posloucháme vysílání pro školy* obsahovaly podrobné popisy pedagogických přístupů z různých koutů republiky a různě velkých škol.

1.3 Rozhlasové vzdělávání v zahraničí

Školské rozhlasové stanice fungovaly po určitou dobu i v jiných státech, a to nejen v Evropě. Především v prvních letech po objevu a rozšíření rádia vznikaly v zahraničí různé skupiny rozhlasových pracovníků, které se snažily myšlenku rozhlasového vzdělávání rozšířit. Pokud se v kapitole „Školský rozhlas“ píše o Francii, nesmíme opomenout ani Velkou Británii. Koncept *The Open University*²⁶, formy distančního vzdělávání, který vznikl v 70. letech, spolupracuje od svého vzniku s *BBC*. V začátcích dávala tato vysílací stanice prostor individuálnímu učení posluchačů nejrůznějšími studijními nahrávkami a přednáškami. V současné době je spolupráce založena na trochu jiném půdorysu, navzdory moderním technologiím ale stále pokračuje. Platforma například nabízí výuku v oblasti umění, historie, jazyků, matematiky nebo společenských věd.

Velkou tradici má vzdělávání rozhlasem i v Japonsku, kde dodnes mají velmi propracovaný systém rozhlasových i televizních pořadů s edukativní tematikou²⁷. Trochu jiný

²⁵ Pokorný (1960: 15)

²⁶ <https://connect.open.ac.uk/about>

²⁷ <https://www.nhk-ed.co.jp/corporate/english/>

význam mělo a má rozhlasové vzdělávání v rozvojových zemích, kde na rozdíl od Evropy není nulová, případně minimální negramotnost (Svobodová, 2001).

1.4 Vzdělávací pořady po roce 1989

V souvislosti se Sametovou revolucí a celospolečenskými tlaky došlo i v Československém rozhlasu k několika významným změnám. Hlavní důraz byl kladen na to, aby se z média stala veřejnoprávní, nezávislá platforma, a proto docházelo k několika postupným reorganizacím, zejména v oblasti zpravodajství a publicistiky. Vzdělávací pořady nebyly pro vedení prioritou, a tak postupně skončilo vysílání pro školy, které bylo zároveň shledáno málo využívaným. „*(Rozhlas) na začátku nového tisíciletí na svou vzdělávací funkci prostřednictvím specializovaných pořadů téměř rezignoval s tím, že takové pořady posluchače spíše odrazují. Nepokoušel se však ve větší míře ani vyvíjet moderní rozhlasové formy, které by k poslechu pořadů, jejichž primárním úkolem je vzdělávat, přilákaly širší publikum.*“²⁸

1.4.1 Vzdělávání dospělých

Vzdělávací úlohu rozhlasu převzaly po roce 1989 pořady označované spíše za populárně-naučné, například magazín *Meteor*, který se v té době neorientoval pouze na mladé posluchače. Nebyl to ale zdaleka jediný program o odborných tématech. Popularizovat je se snažil i pořad *Studio 2001*, což byl magazín informatiky, vědy a řízení. V předešlých kapitolách byla také zmíněna *Rozhlasová univerzita* tvořená přednáškami a rozhovory s odborníky. K jejímu návratu do vysílání došlo po roce 1989 a doplnil ji cyklus *Rozhlasová akademie třetího věku*.²⁹ Přednášky doplňovaly i živé besedy se studenty a lektory akademie. Tento formát se dočkal i knižního vydání³⁰ a mezi tématy se objevila třeba občanská genealogie, sociální komunikace nebo vážná hudba. Z těchto naznačených témat je jasné, že pořad počítal s poučeným posluchačem. Devadesátá léta přinesla několik pořadů s označením vzdělávací cyklus, které byly zároveň provázány s posluchači žádanou zpětnou vazbou. Český rozhlas Vltava nabízel z této skupiny pořadů programovou řadu *Souvislosti*, zaměřenou převážně na historická témata.

Ve vysílání stanic se dodnes objevují série pořadů s edukativním charakterem, většinou jde ale o dočasné projekty s omezeným počtem dílů. Navíc jsou velmi často zaměřené na

²⁸ Ješutová (2003: 459)

²⁹ Od roku 1991 vysílán Českým rozhlasem 2.

³⁰ Francová (1995)

konkrétní téma, oblast, historické období, případně jsou vysílány k významnému výročí určité osobnosti či události.

Jeden ze vzdělávacích cyklů se ovšem výrazně zapsal do povědomí posluchačů, a to zejména počtem odvysílaných dílů a také dlouhým časovým úsekem, ve kterém byl připravován a vysílán. *Toulky českou minulostí* se do vysílání poprvé dostaly 2. dubna 1995 a nabídky celkem 1218 dílů, což dokládá i audio archiv³¹ tohoto pořadu. Za úspěchem mohlo stát i to, že od konce 70. let vycházely tyto historické příběhy na pokračování v *Mladém světě*. Rozhlasovým tvůrcům se podařilo oslovit jejich autora Petra Horu-Hořejše a s dalšími spolupracovníky v čele s Josefem Veselým se v polovině 90. let začali zabývat zvukovou verzí toulek. Český rozhlas pořad popisuje jako poutavé vyprávění o české historii a jejích nesmazatelných stopách v krajině. Na příkladu *Toulek českou minulostí* se dá ilustrovat dlouhodobý zájem posluchačů o historii a historická témata obecně. V portfoliu dalších programových řad se jedná o pořad, který je pravděpodobně nejbližší spojen se slovem vzdělávací.

Neméně významným pořadem v oblasti vzdělávací a popularizační je výše zmíněný *Meteor*, jenž je nepřetržitě vysílán od roku 1963 Českým rozhlasem Dvojka (nově také Českým rozhlasem Pohoda). V současné době ho Dvojka vysílá v sobotu ráno v 8 hodin a v repríze v neděli v 17 hodin. Historicky byl určen mladým posluchačům, dnes je prezentován jako pořad pro „mladé všech generací“. Magazín informuje o vědeckých novinkách a zajímavostech a dlouhodobě jde o jeden z nejposlouchanějších pořadů stanice. Drží si stálý okruh dlouhodobých spolupracovníků, například astrofyzika a astronoma Jiřího Grygara a lékaře Františka Koukolíka. „*Autoři Meteoru stáli u zrodu několika unikátních projektů. Patří mezi ně například sčítání čápů v České republice, do něhož se Meteor a jeho posluchači zapojili v roce 1994.*“³² V roce 2023 *Meteor* ve tvorbě pokračuje, oslovuje nové tváře vědeckého světa a popularizátory a pořádá popularizační akce (projekt *Pojmenuj opici* v roce 2010, *Čápi z Makova on-line* v roce 2014 a další). Od roku 2014 je autorem pořadu Petr Sobotka, který působí jako astronom a učitel. Ten přiznává, že v něm zájem o astronomii v dětství vzbudil právě pořad *Meteor*.

1.4.2 Vzdělávání dětí

Od vzniku Československého rozhlasu dbali redaktoři i na dětského posluchače. Jak bylo naznačeno v kapitole „Školský rozhlas“, vzdělávání byla věnována speciální část vysílání přímo pro školská zařízení. Postupem času přibývaly zábavné nebo literární a literárně-

³¹ <https://www.mujirozhlas.cz/toulky-ceskou-minulosti>

³² Ješutová (2003: 459)

dramatické útvary, z nichž velmi známým je *Hajaja*. Audio-pohádka pro děti na dobrou noc se začala vysílat v roce 1961. Tehdy ji měl na starosti spisovatel Václav Čtvrtek a jako vypravěč Vlastimil Brodský. Formát několikaminutového čtení se vysílá dodnes, a to každý den Českým rozhlasem Dvojka a Rádiem Junior.

Jak ale upozorňují tvůrci výroční publikace *Od mikrofonu k posluchačům*³³, řada formátů určených mladým posluchačům po roce 1989 dlouho nepřežila. V této souvislosti zmiňují pořady *Domino* nebo *Rádio na polštář*. V 90. letech a zejména v jejich začátku nicméně obohacovaly vysílání formáty nové, jako byl zvukový časopis pro děti s názvem *Turadio* nebo půlhodinový pořad *Dospělým přístupno*, ve kterém vystupovaly děti. Reorganizace média následující roky přístup k vysílání pro děti a dětskému posluchači měnila. V roce 1992 došlo ke zrušení Hlavní redakce pro děti a mládež a pro tyto účely vznikla redakce menší. Další roky se vysílací časy pořadů pro děti posouvaly a upravovaly, což vedlo k odlivu posluchačů (Ješutová, 2003). V roce 1997 byl vytvořen večerní blok vysílání pro mladé, který nabízel i pořady *Hajaja* nebo *Rádio na Polštář*.

Největší změnou, ke které směrem k mladšímu publiku v novodobé historii rozhlasu došlo, je vznik samostatné stanice pro děti, tedy Rádía Junior. Na podzim 2012 přišel Český rozhlas se zkušebním formátem vysílání, kdy mohli zájemci sledovat speciální internetové stránky³⁴ a poslouchat hodinové vysílání Českého rozhlasu Dvojka. V listopadu téhož roku už začala vysílat samostatná stanice Český rozhlas Rádio Junior a na jaře 2013 se stala celoplošnou digitální stanicí. Z počátku jako svou cílovou skupinu označila děti ve věku 3 až 12 let, v současné době uvádí 4 až 14 let. Při rozhovorech s autory jednotlivých pořadů často zaznívá, že je definice typického posluchače velmi složitá. Obsah vysílání se od začátku věnoval tématům pro mladé a nabízel rozhovory, četbu na pokračování, rodinné soutěže, *Hajaju* a také příslušnou hudbu. To, že je projekt i v evropském kontextu mimořádný, se ukázalo v roce 2014, kdy Rádio Junior získalo ocenění European Award For Best Content For Kids, udělované pod záštitou Evropské komise. Porotu zaujaly právě webové stránky stanice.

Mimo obsahu pro internetové stránky a podcasty se ve vysílání Rádía Junior objevuje několik pravidelných pořadů. Ve všední dny se jedná o *Ranní Restart*, což je živě moderované proudové vysílání s rozhovory, reportážemi, recenzemi a soutěžemi. Během této relace také posluchači pravidelně slyší *Zvidavce Evy Sinkovičové*, populárně-naučný pořad, kterému se

³³ Ješutová (2003)

³⁴ Od roku 2001 nabízel Český rozhlas tzv. Webík, internetové stránky pro nejmenší.

podrobněji věnuje další kapitola. Později během dne nabízí Junior *Malou pohádku*, *Ušounovu pohádkovou školku*, *Velkou pohádku*, *Hitparádu Rádia Junior* a v odpoledních hodinách také *Klub Rádia Junior* obsahující rozhovory, četbu, recenze nebo tzv. *Vzkazovnu*. Právě tento formát zajišťuje tvůrcům možnost komunikovat s dětskými posluchači. Právě mladí se sami do tvorby některých pořadů zapojují, *Klub Rádia Junior* pravidelně spolu-moderují i děti. Podle současného šéfredaktora Adama Kebrta má platforma rádia pro děti nezastupitelnou roli: „V České republice existuje bezpečné, maximálně důvěryhodné místo pro děti, kde se důstojně pobaví, kde se mohou nenásilně vzdělávat a rozvíjet, ale i svěřovat.“³⁵ I z tohoto výroku, který byl pronesen v souvislosti s 10. výročím založení Rádia Junior, se dá předpokládat, že tým tvůrců má o dětské posluchače zájem a bude v aktivitách, které souvisejí se vzděláváním, nedále pokračovat.

Specifickou kapitolou v rozhlasovém vzdělávání bylo období prvního lockdownu při pandemii koronaviru v roce 2020. Na uzavření škol a nemožnost žáky vyučovat reagovaly různé zpravodajské weby a například Česká televize začala vysílat pořad *UčíTelka*, který měl do určité míry výuku ve škole nahradit. Rádio Junior přišlo s pořadem *Skoro školní vysílání z pokojíčku Vendy, Fráni* pro žáky 1. stupně základních škol. Ve všední dny dopoledne tak děti mohly poslouchat relaci o slovních družích a vyjmenovaných slovech. Autoři Tomáš Vacek a Jiří Kohout připravovali vysílání tři měsíce, a to od března do června 2020. V upravené verzi pořad běžel i v dalších týdnech a měsících. Na podzim stejného roku se *Skoro školní vysílání* věnovalo stále výuce českého jazyka, prvouky nebo dějepisu, ke kterým následně přibyla výuka anglického jazyka. Pořad byl podle Rádia Junior určen především dětem a jejich rodičům, ale i pedagogům v domácím vzdělávání. Vysílání pro žáky nabízelo i čtení na pokračování známých literárních děl.

1.5 Pořad Zvídavec a jeho využití v praxi

1.5.1 Popis a cíle pořadu

V roce 2020 představilo Rádio Junior krátkometrážní pořad *Zvídavec Evy Sinkovičové*, který se věnuje zajímavostem ze světa lidí, ale i zvířat, rostlin a věcí. Vysílá se každý všední den v 7:30 a v repríze v 18:10 a jeho délka se pohybuje od tří do pěti minut. Autorka vnímá³⁶ pořad jako populárně-naučný, ale také vzdělávací. Tematicky se věnuje přírodovědě, historii, společenských vědám, zeměpisu i aktuálním událostem veřejného života. Ve vymezeném čase

³⁵ <https://digital.rozhlas.cz/radio-junior-otevre-pri-prilezitosti-desatych-narozenin-nove-studio-8940081>

³⁶ S Evou Sinkovičovou byl pro účely této práce veden rozhovor o jejím autorském přístupu, pracovním postupu, inspiracích a komunikaci s posluchači. V práci není uveřejněn jeho přepis.

dětským posluchačům v úvodu představí danou problematiku, uvede ji do kontextu a ve druhé části se jí snaží přístupným a současně zasvěceným přístupem vysvětlit. Informace při přípravě pořadu ověřuje z více zdrojů, čerpá z odborných článků, literatury, zahraničních webů, studií a nejrůznějších výzkumů. Pokud narazí na určité rozdíly v interpretaci, dohledává maximálně relevantní informace. Důležité pro Evu Sinkovičovou ve výsledku je, aby děti problém nebo téma pochopily, k čemuž je potřeba určitá novinářská zkratka.

Do začátku roku 2023 nabídl *Zvidavec* přes 400 dílů³⁷ pořadu a jeho obliba u posluchačů setrvale roste³⁸. Přestože si autorka většinou vyhledává a zpracovává témata sama, vítá náměty od posluchačů, které pravidelně přicházejí. Zhruba jeden *Zvidavec* týdně tak obsahuje téma navržené dětmi, jejich rodiči nebo například učiteli základních škol. Tomu napomáhá určitě i to, že na konci každé relace autorka vyzývá, aby se posluchači nebáli zeptat na cokoli, co je zajímá. Mezi reakcemi se tak například objevují zprávy o tom, že děti viděly naučný dokument se zvířaty, o kterých se často nemluví, a rády by o nich ve *Zvidavci* slyšely. Zajímavost tedy mohou i samy znát, ale chtějí, aby se o ní dozvěděli ostatní posluchači. Eva Sinkovičová náměty oceňuje a často je překvapená, že zodpovězení některých otázek je skutečně složité. Otázky mohou znít banálně – například proč je moře slané nebo proč je obloha modrá. Tyto uvedené příklady ovšem není jednoduché vysvětlit bez znalostí souvislostí. Navíc se některé odborné termíny obtížně popisují a neexistuje pro ně přesný, dětem známý ekvivalent.

1.5.2 Cílová skupina

Cílová skupina posluchačů *Zvidavce* je téměř totožná s obecnou představou o posluchačích Rádia Junior, jedná se většinou o děti od 9 do 14 let. Některé díly jsou poslouchány i pětiletými dětmi, což autorka potvrzuje reakcemi od jejich rodičů. Mladší děti často zaujmou i komplikovanější témata a díl tak mohou pouštět několikrát po sobě, aby si o problematice udělaly komplexnější představu. Obecně se podle Sinkovičové dá říct, že s přibývajícím počtem dílů se ke slovu dostávají náročnější témata než ze začátku vysílání. I tak ale autorka pečlivě zvažuje, co je vhodné a dětský posluchač unese a co už se pro pořad nehodí. V této souvislosti přijde autorce ideální stopáž (do 5 minut), která zaručuje poměrně dobrou koncentraci poslechu i u méně zkušených posluchačů. Záleží podle ní na posluchačské zkušenosti konkrétního jedince – děti, které zná, jsou schopny vnímat a mají rády i delší audio formáty.

³⁷ <https://www.mujrozhlas.cz/zvidavec-egy-sinkovicove>

³⁸ Autorovi práce to potvrdil šéfredaktor Rádia Junior Adam Kebrt.

1.5.3 Nejúspěšnější díly pořadu

Mezi nejposlouchanější díly *Zvídavce* patří ty s kontroverzním, nebo lépe řečeno bizarním obsahem. Zatím největší úspěch zaznamenal díl vysílaný 7. října 2021 s podtitulem „Proč prdy smrdí a kolikrát denně je vypouštíme?“³⁹ Nutno doplnit, že i ten je pojednán formálně a s vědeckým kontextem. V souvislosti se začátkem války na Ukrajině v roce 2022 zaznamenal výrazně větší poslechovost také díl věnovaný ukrajinské tematice. Český rozhlas ve snaze dostat maximum obsahu a témat k co nejširšímu publiku začal některé díly *Zvídavce* uveřejňovat také na zpravodajském serveru *iRozhlas.cz*. Vzdělávací funkce je v současné době naplňována napříč několika platformami. V souvislosti s velkým počtem dětských uživatelů aplikací, jakými jsou *Tik Tok* nebo *Instagram*, začal audiovizuální tým Českého rozhlasu připravovat některé díly *Zvídavce* *Evy Sinkovičové* i ve formě videa. Právě na platformě *Tik Tok* se na začátku roku 2023 objevilo krátké video s autorkou a částí obsahu dílu „Kočky mňoukají jen aby zmanipulovaly lidi“. Jak autorka potvrzuje, v plánu je další spolupráce v této oblasti s vizí větší sledovanosti pořadu. Optimisticky vidí i budoucnost celého *Zvídavce*, protože témata, o kterých by se dalo natáčet, budou přibývat i s tím, jak se mění svět kolem nás. Stálou základnu posluchačů a odběratelů obsahu by s atraktivními tématy mohli doplnit zájemci z třetích stran, tedy internetu a podcastových platform, kde se pořad zobrazuje. Děti jsou navíc podle Sinkovičové zvyklé poslouchat audio formáty a obliba mluveného slova by mohla ještě růst.

Důvodem, proč bakalářská práce věnuje pozornost právě pořadu *Zvídavec*, je i to, že je využíván pedagogy v praxi. Učitelka Základní školy Rudná Šárka Pravečková s ním pracuje v hodinách pravidelně a je s autorkou v kontaktu (podrobněji v praktické části práce). Pro své žáky vytváří tematické pracovní listy a obsah pořadů propojuje s probíraným učivem v přírodopisu. Pokud ví, že se v učivu chystá žákům představit konkrétní téma vhodné i pro *Zvídavce*, navrhne jeho zpracování Evě Sinkovičové.

³⁹ <https://www.mujrozhlas.cz/zvidavec-egy-sinkovicove/proc-prdy-smrdi-kolikrat-denne-je-vypoustime>

2. Praktická část

2.1 Cíle výzkumu

V první části bakalářské práce je zmíněno několik vzdělávacích pořadů, které Československý a později Český rozhlas produkoval. Řada rozhlasových přednášek pro dospělé, záznamy vysílání školského rozhlasu a populárně naučné pořady je také možné k poslechu najít v archivu. Pro výzkum a praktickou část této práce je stěžejní současný pořad *Rádia Junior Zvidavec Evy Sinkovičové*, který prokazatelně používají pedagogové ve vlastní výuce.

Cílem výzkumu je zmapovat důvody, které konkrétní učitele vedly k využití tohoto pořadu v hodinách a detailně popsat postup jejich práce se zvukovým materiálem. Dojde také na zodpovězení několika výzkumných otázek, které si práce stanovuje. Určitý podíl praktické části se týká způsobu komunikace mezi autorkou pořadu *Zvidavec* a učiteli a toho, jak se navzájem inspirují. Využití audio nebo audiovizuálních materiálů je ve vzdělávání stále velkým tématem i s ohledem na prosazování různých průřezových témat v Rámcových vzdělávacích plánech, např. mediální výchovu.

Po zjištění maximálního množství informací navrhne bakalářská práce další možná využití zvuku a zvukových pořadů ve výuce. Zároveň vezme v potaz i možnou podobnost práce učitelů se školským rozhlasem v minulosti a současným pedagogickým přístupem.

2.2 Teoretická východiska, výzkumný problém

Výzkumu této bakalářské práce předcházelo studium teoretických materiálů, které se věnují rozhlasovému vzdělávání – školskému rozhlasu, specializovaným programům pro žáky a pořadů na pomezí vzdělávání a popularizace. Díky důslednému uchovávání disponuje Knihovna a Archiv Českého rozhlasu desítkami historických publikací, které popisují metodiku redaktorů i učitelů při práci se zvukem určeným dětskému posluchači. Nutno dodat, že některé z těchto knih (zejména z období po roce 1948) jsou ideologicky zabarvené – pro studium tématu byly využity minimálně, pouze jako ilustrace dobového přístupu s poukazem na jejich tehdejší funkci. Sborníky a metodologické příspěvky bez těchto konotací byly v teoretické části využity.

Pro lepší pochopení současného přístupu rozhlasových redaktorů a autorů vzdělávacích a populárně naučných pořadů provedl autor bakalářské práce několik rozhovorů. Velmi důležité

byl realizován s Evou Sinkovičovou⁴⁰, autorkou pořadu *Zvídavec*, která velmi detailně popsala svůj autorský přístup, pracovní postup, inspirace a komunikaci s posluchači, včetně pedagogů.

Výzkumným problémem je metodika a využití konkrétního vzdělávacího pořadu ve výuce na běžné základní škole. V případě *Zvídavce* a učitelky Šárky Pravečkové ze Základní školy Rudná jsou některé díly součástí hodin přírodopisu na 2. stupni. V době výzkumu pracuje pedagožka s podcastem *Zvídavec* prvním rokem, během nějž si vytvořila určité postupy, a společně s žáky posílá autorce náměty na další díly.

2.3 Stanovení výzkumných otázek

Některé otázky je v praktické části bakalářské práce nutné položit na začátku výzkumu: Z jakého důvodu, jak často a jak konkrétně využívá zmíněná pedagožka podcast *Zvídavec*. Tento okruh otázek se týká práce učitele a odpovědi je nejlepší zjišťovat přímo u něj. Pro zjišťování budou zvoleny vhodné kvalitativní metody a zároveň bude požádán o poskytnutí ukázek své práce.

Druhou oblastí zájmu je zkušenost konkrétních žáků, kteří ve třídách pod vedením pedagoga se *Zvídavcem* pracují. Zda se s ním setkali poprvé ve škole, nebo už dříve, jestli u nich vzbudil zájem o některé z témat, a také zda by vybraní žáci během vyučování rádi využívali více audio nebo audiovizuálních materiálů.

Práce si stanovuje tyto výzkumné otázky, na které bude hledat odpověď u žáků ZŠ Rudná:

1. Jak velká část dětí ze tříd, kde se *Zvídavec* využívá, má s poslechem podcastů nebo hudby zkušenosti?
2. Jak velké části žáků zkoumaného vzorku vyhovuje využívání audio nebo audiovizuálních materiálů a jsou pro jejich větší zapojení?
3. Vyhledávají ve většině sledovaní žáci ve volném čase další díly vzdělávacího pořadu *Zvídavec*?

Detailní seznámení se vzdělávacími metodami a funkcí, kterou *Zvídavec* ve vzdělávacím procesu hraje, následně umožní tento postup práce vyhodnotit a zpracovat seznam doporučení. Závěrečná část navrhne další možná využití zmíněného rozhlasového vzdělávacího pořadu.

⁴⁰ Tento rozhovor není v bakalářské práci formou doslovného přepisu, ale autor z odpovědí respondentky čerpal informace pro kapitolu „Pořad *Zvídavec* a jeho využití v praxi“.

2.4 Postup při sběru dat

Díky tomu, že se autor práce s redaktorkou Evou Sinkovičovou osobně zná, se už v minulosti dozvěděl o konkrétním pedagogovi, který s jejím pořadem pracuje a pravidelně spolu komunikují. Následně učitelku Šárku Pravečkovou ze Základní školy Rudná kontaktoval s otázkou, jestli by se výzkumné části této bakalářské práce mohla účastnit. Pořad *Zvidavec* velmi pravděpodobně využívá ve svých hodinách více učitelů, v tomto konkrétním případě bylo ale jisté, že pedagožka s ním pracuje opakovaně a zná jeho formát a vzdělávací možnosti. Navíc ho zapojuje do vyučovacích hodin dvou tříd, jejichž žáci tak mají se *Zvidavcem* rovněž opakovanou zkušenost.

Autorka i pedagožka souhlasily s rozhovorem, přičemž první z nich práce využívá v popisu a vysvětlení kontextu, v jakém pořad vzniká. Rozhovor⁴¹ s učitelkou ZŠ Rudná se týkal jejího postupu a záměrů s pořadem ve vyučování. Šárka Pravečková navíc zaslala také ukázky pracovních listů ze svých hodin, které jsou navázány na pořad *Zvidavec*. Žáci tyto pracovní listy vyplňovali a dále se s nimi v hodinách pracovalo.

Protože se jedná o poměrně malý vzorek žáků (kolem 50), byl při sběru dat využit také dotazník určený právě tomuto zkoumanému množství. Děti ho v papírové formě vyplňovaly během vyučování a následně byl výzkum vyhodnocen.

2.5 Výzkumné metody

Charakter zkoumaného problému od začátku nenabízel příliš možností pro kvantitativní výzkumné metody. V současné době rozhlasové pořady ve výuce nevyužívá významná část učitelů (žádná vzdělávací organizace o tom nevede data a ani zjišťování a soukromý průzkum mezi učiteli to autorovi práce nevyvrátil). I proto se zdálo vhodnější najít konkrétní pořad a konkrétního učitele a využít metody kvalitativní.

Praktická část bakalářské práce využívá jako jednu z výzkumných metod interview. Tato metoda byla využita pro zjišťování informací a postojů autorky pořadu a následně také pedagožky. V prvním případě se jednalo o přímý kontakt s předem připravenými otázkami, které byly během realizace postupně doplňovány. Výhodou interview je, že „*umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů.*“⁴² Přesně to bylo během interview s autorkou pořadu *Zvidavec* Evou Sinkovičovou využito. Mezi výhody přímého

⁴¹ Přepis rozhovoru se Šárkou Pravečkovou je v kapitole „Seznam příloh“.

⁴² Gavora (2010)

formy této výzkumné metody patří to, že umožňuje pozorovat nonverbální reakce respondenta a dobře na něj reagovat.

Interview s učitelkou Šárkou Pravečkovou bylo z časových a logistických důvodů provedeno online formou s předem připravenými strukturovanými otázkami. Po jejich zodpovězení následovaly ještě otázky doplňující, na které bylo rovněž odpovídáno online. Tato forma komunikace dostatečně umožnila poznat styl a smysl její práce s rozhlasovým vzdělávacím pořadem. Náhled do pedagogické přípravy (pracovních listů) doplnil představu o metodice, kterou používá.

Mezi výzkumnými metodami bakalářské práce je i dotazník, který byl zvolen pro výzkum v rámci dvou tříd Základní školy Rudná. Tedy žáků, kteří s díly pořadu *Zvidavec* během vyučování několikrát pracovali. Dopředu bylo jasné, že potenciálních respondentů je kolem 50. V tomto případě byly zvažovány i jiné varianty metod, ovšem kvalitativní metody typu interview by pravděpodobně přinesly ucelenou představu o tom, jak žáci využívání rozhlasového pořadu ve výuce vnímají. Zdálo se tak vhodnější využít papírový dotazník a zjistit podrobnosti o téměř všech žácích, kteří pořad prokazatelně znají. Byly využity povětšinou uzavřené položky společně s jednou otevřenou. Toto rozložení bylo zvoleno i důvodu větší přehlednosti. Řada otázek navíc nabízela možnosti ano – ne, případně škálu velký – poměrně velký – poměrně malý – malý. Větší množství uzavřených otázek se zdálo vhodnější i kvůli možné neefektivitě otázek otevřených mezi skupinou žáků 7. a 8. třídy, což se později potvrdilo⁴³.

2.6 Prezentace výzkumných dat

Výzkumná data jsou v této kapitole seřazena podle toho, v jakém pořadí byla pro výzkum získána. Nejprve byl realizován online rozhovor s pedagožkou, jejíž výuka vzdělávací pořad Českého rozhlasu využívá. Následně poskytla ukázkou pracovních listů ke konkrétním dílům pořadu *Zvidavec*, s nimiž pracovala v 7. nebo 8. třídě základní školy. V závěru jsou výsledky dotazníku, který vyplňovali žáci ZŠ Rudná.

2.6.1 Interview

Z interview, které bylo vedeno s učitelkou ZŠ Rudná Šárkou Pravečkovou, vyplynulo, že na pořad *Zvidavec* narazila při hledání psaných textů s přírodovědnými tématy. Jednotlivá

⁴³ Na otevřenou otázku odpovědělo minimum dotázaných.

vydání *Zvídavce* jí přišla ideální pro žáky 2. stupně, protože nabízejí zajímavé informace poutavou formou.

Jak už bylo naznačeno, pedagožka s nimi pracuje v hodinách přírodopisu. Její kolegyně ze ZŠ Rudná podcasty využívají také a konkrétně *Zvídavce* doporučovala i učitelům s jinou aprobací. Pořad využívá Pravečková dvakrát měsíčně v 7. ročníku, kde je podle ní nejvíce vhodných témat, a také v 8. ročníku – tam zhruba jednou za měsíc. U složitějších témat si učitelka připraví pracovní list⁴⁴ a vypracuje otázky k podcastu. Nejprve žáky uvede do probíraného tématu, v některých případech se sami snaží přijít na téma dílu. V pracovním listu najdou několik otázek, u nichž se pokouší odhadnout správnou odpověď. Žáci v této části pracují samostatně nebo ve dvojicích. Následuje vlastní poslech *Zvídavce*, při kterém si žáci zapisují odpovědi na otázky. V závěru proběhne společná nebo vzájemná kontrola odpovědí. V případě jednodušších témat si může třída během poslechu pouze zaznamenat poznámky do sešitu.

Pedagožka v obecné rovině popisuje svůj přístup jako využití metod kritického myšlení, při kterých je používán dotazník předpokládaných odpovědí. Mezi hlavní cíle výuky řadí využití vlastní představivosti, schopnost odhadu, kritického myšlení, podporu schopnosti soustředit se, získání vlastní zkušenosti a oživení výuky. Schopnost zodpovědět otázky se podle Pravečkové u každého žáka liší, její třídy jsou schopny zodpovědět 80-100 % otázek.

Jak potvrdila autorka *Zvídavce* Eva Sinkovičová, od pedagogů jí také chodí návrhy na témata pro nové díly pořadu. Tyto náměty Pravečková probírá s dalšími vyučujícími přírodopisu Základní školy Rudná. Navrhují taková témata, která jim osobně přijdou zajímavá a zároveň chtějí žáky přinutit více se soustředit. Podcasty nemají obvykle více než 4 minuty a žáci je tak zvládají zpracovat dobře. Učitelka odhaduje, že soustředěně a efektivně dokáží poslouchat formáty kolem 10 minut. Na poslechová cvičení jsou žáci zvyklí z výuky cizích jazyků, kde se využívají denně.

Pravečková přiznává, že vyhledávání materiálů je časově náročné, ale větší zapojení *Zvídavce* do výuky usnadňuje to, že disponuje přehledným audio archivem. Pokud by bylo například větší množství audiovizuálních pořadů na jednom místě, bude se jí látka lépe zpracovávat.

⁴⁴ Ukázka v další podkapitole.

2.6.2 Ukázka pracovního listu

Ve svých vyučovacích hodinách pracuje Šárka Pravečková pravidelně s audio obsahem Rádia Junior, konkrétně některými díly pořadu *Zvídavec*. Její příprava na hodinu spočívá ve vyhledání vzdělávacího pořadu, který koresponduje s probíranými tématy RVP a ŠVP a vyhodnocení, zda je vhodný pro využití ve výuce. Následně si pedagožka vybraný pořad pustí a pro své žáky vytvoří pracovní list. Jak naznačila v interview, úkolem třídy je odhadnout podle vlastních zkušeností a získaných vědomostí správné odpovědi na otázky uvedené v levé části pracovního listu. Po vyplnění všech položek žákům pořad *Zvídavec* pustí a během tohoto poslechu se třída snaží o maximální zachycení faktografických informací a odpoví na dané otázky. Podle zkušeností Šárky Pravečkové jsou většinu (80-100 %) odpovědí žáci schopni při poslechu zachytit. Pracovní list a poslech slouží v hodinách nejprve ke zopakování a následně k osvojení dalších znalostí.

Tabulka 1: Ukázka pracovního listu k výuce pro díl „Kůže je největším orgánem lidského těla. Kolik váží?“

Otázka	Můj odhad odpovědi	Odpověď po poslechu
1. Co je největším orgánem lidského těla?		
2. Kolik m ² má plocha kůže dospělého člověka? 1,6 – 1,8 m ² --- 10,6 -10,8 m ²		
3. Kůže představuje asi 30 % --- 7 % celkové hmotnosti těla.		
4. Tloušťka kůže se pohybuje od 4 mm do 14 mm --- 0,4 mm do 4 mm.		
5. Nejtenčí vrstva kůže je na:		
6. Nejtlustší vrstva kůže je na:		
7. Kolik potu se denně cca vypotí?		
8. Vyjmenuj alespoň 3 funkce kůže:	a) b) c)	a) b) c)
9. Jmenuj 3 vrstvy lidské kůže:	a) b) c)	a) b) c)

10. V podkožní vrstvě jsou veškeré tukové – smyslové buňky kůže.		
11. Za kolik týdnů se kompletně vymění celá pokožka? 3 až 4 --- 10 až 12		
12. Kolik kilo odumřelých kožních buněk vyloučíme za život? 89 kg --- 19 kg		
13. Co jsou 2 nejčastější onemocnění kůže?		
14. S jakými problémy bývají spojeny kožní onemocnění?		
15. Čidla jakého lidského smyslu jsou v kůži uložena?		

Autorkou tabulky je učitelka Šárka Pravečková, která ji poskytla pro výzkumné účely této bakalářské práce. Pedagožka ji vytvořila k využití pořadu *Zvídavec* ve vyučovací hodině, konkrétně s dílem „Kůže je největším orgánem lidského těla. Kolik váží?“⁴⁵ vysílaným a uveřejněným 17. 5. 2022.

2.6.3 Dotazník

Vybranému souboru žáků základní školy byl předložen papírový dotazník, který zjišťoval, jak vnímají využití rozhlasového vzdělávacího pořadu ve výuce. V březnu 2023 se ho účastnilo 51 žáků, návratnost byla díky zacílení na tuto skupinu 100 %.

Vzorek tvoří 31 žen a 20 mužů ze 7. a 8. třídy Základní školy Rudná. Uzavřená položka v úvodu zjišťovala, kde se respondenti s pořadem *Zvídavec* poprvé setkali – v tomto případě 100 % odpovědí znělo „ve škole“. Pouze 1 respondent ze souboru potom pořad poslouchá i mimo vyučování, zbytek pouze během něj.

Pro lepší charakteristiku vybraného souboru respondentů jedna z částí dotazníku zkoumala posluchačskou zkušenost žáků 7. a 8. třídy. V položce „Ve volném čase poslouchám...“ mohli vybírat z možností a) hudbu, b) podcasty, c) audioknihy, d) ani jedna

⁴⁵ <https://junior.rozhlas.cz/kuze-je-nejvetsim-organem-lidskeho-tela-kolik-vazi-8445681>

z možností. Označit mohli i více variant najednou. Přes 90 % těchto žáků ve volném čase poslouchá hudbu, 45 % podcasty, téměř 4 % audioknihy a zhruba 7,8 % ani jednu ze tří možností.

Tabulka 2: Míra zájmu žáků o využití pořadu *Zvídavec* ve vyučovací hodině

Zájem žáků o poslech <i>Zvídavce</i> ve výuce	Absolutní četnost	Relativní četnost
velký	14	27,45 %
poměrně velký	15	29,42 %
poměrně malý	17	33,33 %
malý	5	9,80 %
	Σ 51	Σ 100,0

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že nadpoloviční většina žáků 7. a 8. třídy má o poslech a využití vybraných dílů *Zvídavce* velký, případně poměrně velký zájem.

Otevřená položka dotazníku se ptala na to, zda se žáci o některé z témat pořadu začali po jeho poslechu v hodině zajímat víc. Kladně odpovědělo 14 respondentů a za témata dalšího zájmu označili zuby, křeče a vombata⁴⁶.

Výraznou většinou potom skončilo dotazování u položky, která zněla: „Jste pro větší zapojení audio nebo video materiálů do vyučování?“ s možnostmi ano a ne. 47 respondentů odpovědělo kladně a pouze 4 záporně.

2.7 Vyhodnocení výsledků výzkumu

První, kvalitativní část výzkumu, kterou představuje online interview s pedagožkou, proběhlo podle očekávání a splnilo svůj účel – učitelka zodpověděla všechny položené otázky směřující k pracovnímu a pedagogickému přístupu při využívání rozhlasového vzdělávacího pořadu. Dostačujícím způsobem popsala svou přípravu na hodiny, v nichž je *Zvídavec* využíván, úkoly, které svým žákům zadává, a celkový smysl celého procesu. Svá tvrzení potom doložila ukázkou pracovního listu, který je součástí druhé části výzkumu. Šárka Pravečková zaslala elektronicky hned několik variant pracovních listů pro různé díly *Zvídavce*, vybrána byla pouze část pro ilustraci. Pro své žáky nechystá jen několik podobných variant s různými tématy, příprava pro vyučovací hodiny se liší přístupem, typem zadaných úloh a jejich náročností. V závěru interview zaznělo, že ve třídách zmíněné pedagožky jsou pořady Českého rozhlasu se vzdělávací tematikou využívány prvním rokem – je tedy pravděpodobné, že bude

⁴⁶ Jedná se o malé zvíře žijící v Austrálii a Oceánii.

po zkušenostech pedagogický přístup vylepšovat a mírně upravovat s narůstajícím počtem vybraných děl.

Koncept pracovních listů pro hodiny přírodopisu se po vysvětlení autorky zdá být pro oživení výuky dobrý. Pokud jsou navíc díly *Zvídavce* pravidelně zaměřeny na téma zdraví, živočichů, rostlin nebo lidí, dá se pro tento vyučovací předmět čerpat i do budoucna⁴⁷. Pokud se zastavíme u uvedeného příkladu pracovního listu, obsahuje velmi dobře formulované otázky k tématu. Pokud mají žáci nejprve (před poslechem) odhadovat správnou odpověď – na základě vlastních znalostí a zkušeností – jedná se o dobře vystavené věty, u nichž lze v řadě případů zvolit správnou nebo velmi blízkou odpověď. Oproti tomu u určitého počtu položených dotazů žáci pravděpodobně nemohou znát předem správnou variantu, proto samotný poslech následuje. Šárce Pravečkové tento postup ve vyučovacích hodinách funguje a ukazují to i reakce žáků obou tříd, protože zájem většiny z nich si získá, a o to jde v první řadě. Co dalšího by se dalo s podobným vzdělávacím pořadem v hodinách dělat, naznačuje další kapitola „Shrnutí a diskuse“.

Před provedením výzkumu si praktická část bakalářské práce stanovila 3 výzkumné otázky týkající se žáků ZŠ Rudná, kteří ve výuce pracují s pořadem *Zvídavec*. Po provedení výzkumu a zpracování dotazníku byly všechny zodpovězeny.

První výzkumná otázka zněla: „Jak velká část dětí ze tříd, kde se *Zvídavec* využívá, má s poslechem podcastů nebo hudby zkušenosti?“ – Z dotazníkového šetření vyplynulo, že podcasty poslouchá 45 % žáků ze 7. a 8. třídy Základní školy Rudná a hudbu potom přes 90 %.

Další výzkumná otázka zmiňovala oblibu audio a audiovizuálních pořadů mezi žáky a jejich používání ve výuce. Přesně zněla: „Jak velké části žáků zkoumaného vzorku vyhovuje využívání audio nebo audiovizuálních materiálů a jsou pro jejich větší zapojení?“ – Přes 92 % dotázaných se vyslovilo pro větší zapojení audia nebo videa do vyučování, což může souviset s tím, že obohacení výuky o různá vylepšení nebo zpestření žáci obecně vítají. Částečně v kontrastu s tím je spokojenost s využíváním podcastu *Zvídavec* v hodinách přírodopisu. O něj má velký, příp. poměrně velký zájem téměř 57 % respondentů, což je výrazně nižší počet, než který chce přítomnost zvuku a videa při hodinách s větší frekvencí.

Poslední z výzkumných otázek byla formulována takto: „Vyhledávají ve většině sledování žáci ve volném čase další díly vzdělávacího pořadu *Zvídavec*?“ – z výsledků

⁴⁷ Kontinuální zaměření potvrdila i autorka pořadu Eva Sinkovičová.

výzkumu vyplývá, že pouze 1 žák z obou tříd vyhledává k poslechu i jiné díly *Zvidavce*, což tvoří necelé 2 % dotázaných. Žáci ve volném čase volí spíše zábavný, nebo jiný než vzdělávací obsah podcastů.

2.8 Shrnutí a diskuse

Praktická část bakalářské práce splnila očekávání autora. Podařilo se realizovat všechny plánované části výzkumu, tedy interview i dotazník. Je bezesporu zajímavé dozvědět se podrobnosti o tvorbě vzdělávacího pořadu Českého rozhlasu, který si po natočení a odvysílání žije dál svým vlastním životem a dostane se tak například do výuky na základní škole. Můžeme doufat, že spolupráce autorů pořadů a pedagogů bude pokračovat a rozvíjet se. I kdyby to mělo být v řádu desítek zájemců ze strany učitelů, potenciál využívání audio formátů ve výuce je poměrně velký.

Po provedení a vyhodnocení výzkumu můžeme s jistotou říct, že autorka pořadu *Zvidavec* netvoří obsah určený primárně školám, tak jako tomu bylo v době fungování školského rozhlasu. Komunikace mezi autorem a učitelem probíhá na dobrovolné bázi, není organizovaná a nepodléhá kontrole ze strany vzdělávacích institucí nebo státu. Tím se dnešní vzdělávací pořady výrazně liší od těch, které vznikaly od počátků Československého rozhlasu do začátku 90. let 20. století. Výsledky výzkumu posouvají tvrzení autorů publikace *Od mikrofonu k posluchačům, totiž že „(rozhlas) na začátku nového tisíciletí na svou vzdělávací funkci prostřednictvím specializovaných pořadů téměř rezignoval s tím, že takové pořady posluchače spíše odrážejí.“*⁴⁸ V roce 2023, tedy o dvacet let později, můžeme mluvit o tom, že takto paušalizovat rozhlasové tvůrce už je velmi složité. Výzkum vedený v této bakalářské práci sice obsahuje pouhý výsek jednoho pedagoga a jeho třídy, nicméně tato skupina o rozhlasový vzdělávací pořad zájem má a s různými inovacemi ho do výuky zařazuje. Se stoupajícím zájmem posluchačů o pořad *Zvidavec*⁴⁹ je také jisté, že někteří současní tvůrci našli formát, styl a jazyk blízký nejen žákům základních škol.

Metodika Šárky Pravečkové ze Základní školy Rudná je podle reakcí žáků vítaným oživením hodin přírodopisu. Po prostudování ukázek příprav na hodiny se zapojením *Zvidavce* je evidentní, že je tento systém funkční. Zmíněný pořad obsahuje i témata blízká jiným předmětům, nejvýrazněji občanské výchově, dějepisu, českému jazyku, fyzice a chemii. Znamená to, že možný dosah je v případě zájmu dalších pedagogů značný. Systém odhadu

⁴⁸ Ješutová (2003: 459)

⁴⁹ Některé díly mají podle tvůrců dosah ve vyšších desítkách tisíc poslechů.

správné odpovědi a následného ověření informace při poslechu pořadu je jen jednou z variant využití. Po studiu vzdělávacích pořadů školského rozhlasu lze říct, že možností je celá řada a už v minulosti byly hojně využívány⁵⁰. Rozhlasové metodiky během minulých desetiletí nabízely například volnou reprodukci pořadu, řízený rozhovor (v němž se uplatní téma pořadu), aktivizační metody, samostatnou práci dětí (i jako domácí úkol), využití tématu z poslechu ve výtvarné, hudební výchově apod. (Redakce Československého rozhlasu, 1984). Pravdou je, že ne každý pořad vysílaný školským rozhlasem měl vzdělávací cíle a návrhy aktivit propracované. Některé zobecněné metody ovšem stále mohou inspirovat současné pedagogy k různým typům zapojení daného pořadu do vyučování.

V kapitole „Prezentace výzkumných dat“ je ukázka pracovní listu pro využití ve výuce přírodopisu, která byla v praxi skutečně použita. Pokud vezmeme jeden konkrétní díl pořadu *Zvidavec*, k němuž byl pracovní list vytvořen, můžeme se zamyslet nad tím, jakými metodami bychom ho do vyučování mohli dále zapojit. Stopáž pořadu s podtitulem „Kolik metrů kůže pokrývá tělo a kolik kilo kožních buněk se nám za život vymění?“⁵¹ vyučovací hodinu příliš nezatíží, jedná se o 3 minuty a 23 sekund.

Další možné využití pořadu před poslechem (návrhy):

- 1) Před samotným poslechem pořadu lze zopakovat znalosti o tématu i bez psané formy – potenciální diskuse ve třídě.
- 2) Brainstorming na téma kůže.
- 3) Téma částí lidského těla a kůže lze otevřít už v předchozí hodině a později na něj navázat poslechem pořadu.
- 4) Předem lze avizovat, že další vyučovací hodina se bude věnovat kůži a zadat v této souvislosti nenáročný domácí úkol s tematikou vzdělávacího pořadu (například, aby žáci sledovali, kolik za den vypijí vody, a poté údaj porovnali s potem vyprodukovaným kůží).

Další možné využití pořadu po poslechu:

- 1) Žáci mohou po poslechu pořadu volně reprodukovat jeho obsah, a to nejen písemně, ale i slovně. Vyjmenovat klíčové informace a společně poskládat co nejvíce faktografických dat.

⁵⁰ Zejména v dobách organizovaného poslechu školského rozhlasu.

⁵¹ <https://junior.rozhlas.cz/kuze-je-nejvetsim-organem-lidskeho-tela-kolik-vazi-8445681>

- 2) Žáci mohou na základě znalosti funkcí kůže vyhledat jiné formy tohoto orgánu u živočichů (šupiny u ryb, srst) a porovnat je.
- 3) Žáci mohou zjistit, jak se kůže u člověka a jeho rodových předchůdců vyvíjela během historie (od pravěku po současnost), a objasnit důvody této evoluční proměny.
- 4) Po poslechu se dá s žáky mluvit také o zdravém životním stylu, který je předpokladem pro zdravé fungování orgánu, rizicích spojených s kůží.
- 5) K využití připadají v úvahu i mezipředmětové vztahy – po domluvě s dalšími učiteli by si žáci například mohli v jiných hodinách spočítat skutečnou plochu vlastní kůže.
- 6) Ve výtvarné výchově by šlo téma kůže propojit s tématem lidské tělo – žáci ho mohou výtvarně zpracovat (kreslení, výroba objektů apod.).
- 7) V občanské a rodinné výchově lze na téma kůže navázat s multikulturní výchovou, o biologických rozdílech, pigmentu apod.

Při pedagogické přípravě na hodinu lze ke každému z dílů rozhlasového vzdělávacího pořadu vymyslet velké množství různých přidružených aktivit. Vždy záleží na námětu a potenciálním propojení s metodami výuky.

Obecná doporučení při práci s rozhlasovými a vzdělávacími pořady:

- 1) Ve výuce lze využít nejrůznější pořady Českého rozhlasu se vzdělávacím nebo populárně naučným zaměřením, důležité je ovšem jejich zacílení a forma. Pro starší žáky a zkušenější posluchače je možné vybírat z nabídky stanic Český rozhlas Dvojka⁵² nebo Český rozhlas Vltava⁵³ (dále také Plus⁵⁴, Radiožurnál⁵⁵, Wave⁵⁶ a regionální stanice). Pro mladší žáky a povětšinou méně složitá témata je k dispozici vysílací obsah Rádia Junior⁵⁷.
- 2) V případě zájmu je školám volně k dispozici řada pořadů v archivu. Zejména v případě historických témat a výuky dějepisu lze často dohledat například

⁵² Pořady *Meteor*, *Toulky českou minulostí*, *Historie českého zločinu*, *O češtině od A do Z* ad.

⁵³ Pořady *Akcent*, *Momenty*, *Mozaika*, *Osudy*, *Večer na téma* ad.

⁵⁴ Pořady *Archiv Plus*, *Historie Plus*, *Příběhy 20. století*, *Téma Plus* ad.

⁵⁵ Pořady *Experiment*, *Vinohradská 12*, *Zápisník zahraničních zpravodajů* ad.

⁵⁶ Stanice ČRo Wave nabízí průběžně limitované série podcastů zaměřené např. na duševní zdraví, diskriminaci apod.

⁵⁷ Více v kapitole „Vzdělávání dětí“.

rozhlasové projevy^{58 59} bývalých prezidentů (například T. G. Masaryka), záznamy poválečných⁶⁰ a také komunistických⁶¹ procesů s jejich aktéry.

- 3) Nejen pro hodiny českého jazyka a literatury nabízí Český rozhlas k poslechu zdramatizovanou nebo nahranou povinnou četbu⁶², která je volně přístupná. Práce s literárními pořady nabízí celou škálu možností pro využití ve výuce⁶³.
- 4) Pořady a podcasty s kratší stopáží lze využít i mimo vyučování – žákům lze zadat poslech krátkého pořadu jako přípravu na další hodinu.
- 5) V předmětech, které vybízejí k zaměření na aktuální politická a celospolečenská témata (např. občanská a rodinná výchova), je možné začlenit specializovaný pořad přímo poslechem na začátku hodiny. Lze doplnit následnou diskusí, či volnou reprodukcí obsahu.
- 6) Autoři rozhlasových pořadů jsou v drtivé většině rádi za zájem ze strany posluchačů a po oslovení rádi odkážou na další zdroje, případně rovnou zařadí zaslané náměty do některého z dalších dílů.
- 7) Součástí Českého rozhlasu jsou i zahraniční redakce⁶⁴ nabízející cizojazyčný obsah často s českými tématy (německy, francouzsky, španělsky, anglicky atd.). Reportáže a příspěvky těchto platforem jsou využitelné v hodinách cizích jazyků jako jedna z dalších forem poslechu a práce se zvukem.

Audio formáty jsou ve vzdělávání využívány i trochu jiným způsobem. Specializované čtenářské kluby a dílny pracují s audioknihami a lektori své zkušenosti shrnují pravidelně v nejrůznějších sbornících. Jednou ze zajímavých publikací na toto téma je sborník *Soustředění na poslech* z roku 2019. Některé doporučující pasáže v něm zmíněné se dají uplatnit i při aplikaci rozhlasových formátů zmíněných v této práci. Konkrétně jde o tyto závěry:

„Vybereme vhodný titul (téma) vzhledem k věku.

Zařadíme aktivity před poslechem, řekneme dětem, co mají sledovat během poslechu, zařadíme aktivity po poslechu.

⁵⁸ <https://cesky.radio.cz/prezident-mluvi-anglicky-a-dalsi-nahravky-spojene-s-tgm-8158995>

⁵⁹ <https://radiozurnal.rozhlas.cz/objeveny-zaznam-prezidenta-masaryka-remeslne-politikareni-nestaci-poslechnete-si-7650537>

⁶⁰ <https://www.mujirozhlas.cz/auditorium/proces-s-k-h-frankem>

⁶¹ <https://radiozurnal.rozhlas.cz/proces-s-rudolfem-slanskym-7208615>

⁶² <https://vltava.rozhlas.cz/cetba-na-pokracovani-5057553>

⁶³ Tohoto potenciálu si všimli i autoři pořadů pro školský rozhlas ve 2. polovině 20. století. Výhodou je v současnosti možnost zpětného poslechu, pozastavení a přístupu obsahu na internetu.

⁶⁴ <https://english.radio.cz/>

Reflektujeme s dětmi poslech (obsah, formu).

Propojíme poslech s tvořivým úkolem.

Propojíme poslech s výukovým cílem (...).

Poslech může být snazší pro děti, které mají takové potíže s technikou čtení, že jim brání v porozumění.“⁶⁵

Bezesporu výrazným problémem dalšího rozšíření rozhlasového vzdělávacího obsahu do škol je neexistence jednotné platformy nebo webové stránky s tímto druhem pořadů. V posledních letech se Český rozhlas snaží nabízet k poslechu většinu odvysílaných formátů zpětně v aplikaci *mujrozhlas*⁶⁶ a funguje také tzv. *Čtenářský deník*⁶⁷ – speciální web s literárními díly ve formě rozhlasových her a čteb. Data o využívání takových pořadů ve výuce nemáme, pravděpodobně se ale nejedná o významnější část škol a pedagogů.

⁶⁵ Rutová (2019: 97-98)

⁶⁶ <https://www.mujrozhlas.cz/>

⁶⁷ <https://temata.rozhlas.cz/ctenarskydenik>

Závěr

Bakalářská práce o rozhlasových vzdělávacích pořadech a jejich využití v praxi zkoumala nejen jejich současnou podobu, ale také jejich historii a vznik v 1. polovině 20. století a následný rozvoj. Školský rozhlas byl významným fenoménem nejenom v tuzemsku, ale i zahraničí a v nejedné oblasti má své důstojné pokračovatele. V České republice je o pořady s edukativním charakterem stále zájem, někteří učitelé je se svými žáky využívají pravidelně a snaží se tento pedagogický přístup stále posouvat a inovovat.

Cíl zmapovat význam a funkci pořadu *Zvídavec* (a dále například pořadů *Skoro školní vysílání z pokojíčku Vendy, Fráni* nebo vzdělávacích pořadů Českého rozhlasu *Dvojka*) se v obou částech práce podařilo naplnit. Pomohla tomu i vstřícnost autorů těchto rozhlasových pořadů, kteří zodpověděli řadu otázek potřebných pro přehled o dané problematice. Stejnou zásluhu má potom i pedagožka vybrané základní školy a její žáci – jejich postřehy a odpovědi pomohly k lepšímu popsání zapojení pořadu do vzdělávacího systému.

Praktická část práce nabídla zajímavou sondu do pracovního postupu pedagoga, který ukazuje jednu z možností propojení školních osnov se vzdělávacími audio pořady. Výzkum mezi žáky, kteří jsou součástí takovéto výuky, ukázal, že většina z nich má o pořad *Zvídavec* Rádía Junior zájem a obecně si přeje silnější zastoupení zvukových a audiovizuálních materiálů ve škole. Tomuto výsledku předcházely i výzkumné otázky zmíněné na začátku praktické části.

Díky vyhodnocení výzkumu bylo možné formulovat několik doporučení pro práci s rozhlasovými vzdělávacími pořady, které mohou sloužit všem pedagogům bez ohledu na jejich specializaci. Navrhované aktivity a možné využití závisí na charakteru pořadu a tématu, ke každému edukativnímu formátu je třeba přistupovat individuálně. Mezi oslovenými pedagogy obecně panuje shoda, že zapojení zvukových ukázek do výuky má velký potenciál. V tomto kontextu lze jen doufat, že autoři budou i v budoucnu brát na vzdělávací funkci rozhlasových pořadů zřetel.

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o rozhlasových vzdělávacích pořadech a jejich využití v praxi. V teoretické části se věnuje vzniku a fungování tzv. školského rozhlasu, tedy specializovanému vysílání pro školy se vzdělávacím obsahem, které fungovalo během 20. století. Dále se snaží popsat současný přístup autorů obdobných pořadů, které Český rozhlas vyrábí a vysílá a je využíván pedagogy během vyučování v základních školách. Na konkrétním příkladu pořadu *Zvídavec* Rádia Junior práce ukazuje možnosti, jak vzdělávací audio pořad využít. Popisuje metodiku pedagoga a zapojení zmíněného pořadu do hodin přírodopisu, k čemuž slouží i ukázka z pracovního listu k jednomu z dílů. Praktická část zároveň srovnává pedagogický přístup s využitím rozhlasových edukativních pořadů v minulosti a nabízí doporučení k dalším možným variantám takového oživení výuky.

Klíčová slova: vzdělávání, Český rozhlas, audio ve vzdělávání, podcast, základní škola, vysílání pro školy.

Annotation

This thesis is about radio educational programs and their use in practice. The theoretical part tells about creation and principle of specialized broadcasting for schools with educational content that operated during the 20th century. It also tries to describe the current approach of the authors of similar programs that Czech Radio produces and broadcasts and is used by teachers during classes in elementary schools. Using the specific example of the broadcast *Zvídavec* Radio Junior, the thesis shows the possibilities of how to use the educational audio program. It describes the methodology of the teachers and the inclusion of the mentioned program in the biology classes. The practical part compares the contemporary pedagogical approach with the use of radio educational programs in the past and offers recommendations for other possible variants of variegation of teaching.

Key words: education, Czech Radio, audio in education, podcast, elementary school, broadcasting for schools.

Literatura

BROŽ, Otakar. *Co se školským rozhlasem ve školním životě*. Velké Meziříčí: Nakladatelství Aloise Šaška ve Velkém Meziříčí na Moravě, 1937.

FRANCOVÁ, Dagmar. *Stříbrná mozaika – 2. díl*. Praha: Český rozhlas Praha, 1995.

GAVORA, P. a kol. *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. Dostupné na: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/> ISBN 978-80-223-2951-4.

HERDEN, Jaroslav. *Rozhlas – učitel – žák*. Praha: Editio Supraphon, 1979.

HORÁK, Kamil. *Český rozhlas, vysílání pro školy: 2. pololetí 1992/93: Pořady pro 1. a 4. ročník ZŠ: Pořady pro školní fonotéky*. Praha: Agentura Henry, 1992.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. ISBN 80-86762-00-9.

JEŽEK, Vlastimil a Jan JIRÁK. *Média a my*. Praha: Akademie múzických umění, 2014. ISBN 978-80-7331-304-3.

JIRÁK, Jan a Helena PAVLIČÍKOVÁ. *Média pod lupou: (mediální výchova jako téma celoživotního vzdělávání)*. Praha: Powerprint, 2013. ISBN 978-80-87415-70-2.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média. 2., přepracované vydání*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0743-6.

KŘEČEK, Jan, Vlastimil NEČAS, Ivan VODOCHODSKÝ a Jan MIESSLER. *Vyváženost ve vysílání*. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3477-9.

LANDOVÁ, Marína, Miroslava ŠKALOUDOVÁ a Jakub DOBAL. *Rozhlas, televize, škola – místa doteku: příručka pro učitele, žáky a studenty*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2003. ISBN 80-211-0447-3.

MARALÍK, Milan. *Posloucháme vysílání pro školy*. Praha: Československý rozhlas, 1962.

PITTHARD, Norbert a kol. *Rozhlas pro školy*. Praha: Osvěta, 1951.

POKORNÝ, Robert. *Organizace a využití školského rozhlasu na málotřídní škole*. Praha: Československý rozhlas, 1960.

RUTOVÁ, Nina. ed. *Soustředění na poslech. Sborník zkušeností a inspirací k využití audioknih ve čtenářských klubech i ve vyučování*. Praha: Nová škola, o.p.s., 2019.

SVOBODOVÁ, Dagmar. *Vzdělávání a výchova v rozhlasovém vysílání*. Praha, 2001. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra andragogiky a personálního řízení. Vedoucí práce PhDr. Zdeněk Štěpánek.

VANČATA, Oldřich. *Rozhlas a literární výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

VANČATA, Oldřich a Miloslav DISMAN. *Rozhlas jako pomocník školy: (příspěvek k metodice využití pořadů pro školy a mládež)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.

VEJVODA, Jiří. *Co vysílá svět*. Praha: Radioservis, 2015. ISBN 978-80-87530-49-8.

VETEŠKOVÁ, Michaela. *Příručka malého novináře*. Praha: Verzone, 2019. ISBN 978-80-87971-39-0.

VODSEĎÁLEK, Živan. *Vývoj země a tvorstva: cyklus přednášek Československého rozhlasu v Brně*. Praha: Orbis, 1948.

VONDRA, Přemysl (ed.). *Televize – Rozhlas a mimoškolní vzdělávání dospělých*. Praha: Osvětový ústav, 1966.

Redakce Československého rozhlasu. *Programy školského rozhlasu 1: Září-prosinec 1932. Ročník I., číslo 1*. Praha: Československý rozhlas, 1932.

Redakce Československého rozhlasu. *Program Československého rozhlasu pro základní školy na 2. pololetí 1980/81. Informace a metodické pokyny pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981.

Redakce Československého rozhlasu. *Program Československého rozhlasu pro základní školy na 2. pololetí 1984/85. Informace a metodické pokyny pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.

Rozhlasová práce. Praha: Studijní oddělení Českého rozhlasu, 1992, roč. XVI., číslo 3-4.

Elektronické zdroje:

ČRo přichází od září s dětským Rádiem Junior | MediaGuru. *MediaGuru* [online] [cit. 08.02.2023]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2012/08/cro-prichazi-od-zari-s-detskym-radiem-junior/>

About The Open University. *The Open University*. [online] [cit. 10.02.2023]. Dostupné z: <https://connect.open.ac.uk/about>

English | NHK EDUCATIONAL. [online] [cit. 05.03.2023]. Dostupné z: <https://www.nhk-ed.co.jp/corporate/english/>

O pořadu Skoro školní vysílání z pokojíčku Vendy, Fráni | Rádio Junior. *Rádio Junior* [online] [cit. 05.03.2023]. Dostupné z: <https://junior.rozhlas.cz/skoro-skolni-vysilani-z-pokojicku-vendy-frani-8164225/o-poradu>

Kůže je největším orgánem lidského těla. Kolik váží? | Rádio Junior. *Rádio Junior* [online] [cit. 05.03.2023]. Dostupné z: <https://junior.rozhlas.cz/kuze-je-nejvetsim-organem-lidskeho-tela-kolik-vazi-8445681>

Rádio Junior se vrací k vyučování malých školáků, přibude angličtina. *IDNES.cz*. [online] [cit. 01.03.2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/mediahub/radio-junior-cesky-rozhlas-vzdelavaci-vysilani.A201023_084026_mediahub_jpl

Výroční zpráva Rady Českého rozhlasu o činnosti Českého rozhlasu za rok 1998. *Český rozhlas*. [online] [cit. 01.03.2023]. Dostupné z: <http://www2.rozhlas.cz/radacro/vyrocn98.htm>

Toulky českou minulostí. *mujRozhlas.cz*. [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://www.mujrozhlas.cz/toulky-ceskou-minulosti>

Zvídavec Evy Sinkovičové. *mujRozhlas.cz*. [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://www.mujrozhlas.cz/zvidavec-egy-sinkovicove>

Proč prdy smrdí a kolikrát denně je vypouštíme? *mujRozhlas.cz* [online] [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://www.mujrozhlas.cz/zvidavec-egy-sinkovicove/proc-prdy-smrdi-kolikrat-denne-je-vypoustime>

Prezident mluví anglicky a další nahrávky spojené s TGM | Radio Prague International. *Radio Prague International* [online] [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/prezident-mluvi-anglicky-a-dalsi-nahravky-spojene-s-tgm-8158995>

Objevený záznam prezidenta Masaryka: ‚Řemeslné politikaření nestačí.‘ Poslechněte si projev z 28. října 1931 | Radiožurnál. *Český rozhlas Radiožurnál* [online] [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/objeveny-zaznam-prezidenta-masaryka-remeslne-politikareni-nestaci-poslechnete-si-7650537>

Proces s K. H. Frankem. *mujRozhlas.cz* [online] [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://www.mujrozhlas.cz/auditorium/proces-s-k-h-frankem>

Proces s Rudolfem Slánským | Radiožurnál. *Český rozhlas Radiožurnál* [online] [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/proces-s-rudolfem-slanskym-7208615>

Četba na pokračování | Vltava. *Český rozhlas Vltava* [online] [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/cetba-na-pokracovani-5057553>

News from the Czech Republic | Radio Prague International. *Radio Prague International* [online] [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://english.radio.cz/>

Čtenářský deník | Český rozhlas. *Český rozhlas*. [online] [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/ctenarskydenik>

mujRozhlas • Poslouchám, co chci. *mujRozhlas.cz* [online] [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://www.mujrozhlas.cz/>

Rádio Junior otevře při příležitosti desátých narozenin nové studio. *Digitální rádio* [online]. [cit. 17.04.2023]. Dostupné z: <https://digital.rozhlas.cz/radio-junior-otevire-pri-prilezitosti-desatych-narozenin-nove-studio-8940081>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Ukázka pracovního listu k výuce pro díl „Kůže je největším orgánem lidského těla. Kolik váží?“

Tabulka 2: Míra zájmu žáků o využití pořadu Zvídavec ve vyučovací hodině

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník pro žáky 7. a 8. ročníku ZŠ Rudná

Dotazník – využití pořadu Zvídavec ve vyučování

Odpovědi jsou anonymní a budou využity v praktické části bakalářské práce „Rozhlasové vzdělávací pořady a jejich využití v praxi“, která je zpracovávána na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. (Autor: František Šedivý, frantisek.sedivy@rozhlas.cz).

Prosím, zakroužkujte vždy jednu z variant:

- 1) **Jsem:** muž/žena 2) **Jsem žákem:** 7./8. třídy
 - 3) **S pořadem Zvídavec jsem se poprvé setkal:** ve škole/při vlastním poslechu dřív/doporučil mi ho kamarád/jiné: _____
 - 4) **Pořad Zvídavec poslouchám:** jen ve škole/i mimo vyučování
Denně/jednou až dvakrát týdně/jednou měsíčně/minimálně
 - 5) **Jak velký zájem o poslech Zvídavce ve výuce mám?** velký/poměrně velký/poměrně malý/malý
 - 6) **Jaký je podle Vás hlavní přínos využití Zvídavce ve výuce:** zpestření vyučování/přiblížení zajímavých informací/představení odborného tématu/jiné: _____
 - 7) **Začali jste se někdy o některé z témat pořadu Zvídavec zajímat více?** ano/ne
Pokud ano, o jaké: _____
 - 8) **Přivítali byste ve vyučování více podobných pořadů?** ano/ne
 - 9) **Jste pro větší zapojení audio nebo video materiálů do vyučování?** ano/ne
-

Kroužkujte i více možností:

- 10) **Ve volném čase poslouchám:** hudbu/podcasty/audioknihy/ani jedno
- 11) **Posloucháte nebo sledujete další pořady s populárně-naučnou nebo vzdělávací tematikou? (i youtubery a tiktokery, kteří se těmto tématům věnují):** ano/ne
- 12) **Pokud ano, jaké:** _____

Děkujeme za vyplnění!

Příloha 2: Interview s učitelkou ZŠ Rudná Šárkou Pravečkovou o využívání *Zvídavce* ve vyučovacích hodinách

Proč jste se rozhodla využívat pořad *Zvídavec* ve výuce a v jakém předmětu/předmětech tak činíte?

Na pořad jsem narazila při hledání psaných textů vztahujících se k přírodovědným tématům. Narazila jsem na podcasty *Zvídavce*, které mě nadchly svou přiměřeností pro žáky 2. stupně, díly jsou velmi pěkně strukturované, uvádějí zajímavé detaily a jsou poutavé. Pracuji s nimi v přírodopise. Další kolegyně učící přírodopis také podcasty využívají, doporučovala jsem pořad i dalším kolegům jiných aprobací, ale nemám zpětnou vazbu, že by pořad využívali.

Jak často vybrané díly pořadu využíváte?

V 7. ročníku je nejvíce vhodných podcastů, využívám přibližně 2x do měsíce. V 8. ročníku využívám přibližně 1x za měsíc.

Jak konkrétně využití *Zvídavce* ve vyučování probíhá?

U složitějších témat si připravím pracovní list, vypracuji otázky k podcastu. Žáky uvedu do probíraného tématu, snažím se o to, aby přišli na název – téma podcastu. Žáci si nejprve přečtou otázky, které se vztahují k podcastu a snaží se odhadnout možnou odpověď – doplní ji do pracovního listu. Žáci pracují samostatně nebo ve dvojicích. Následuje vlastní poslech podcastu, žáci zapisují odpovědi na otázky. Na konci je společná nebo vzájemná kontrola ve třídě (žáci si vymění pracovní listy). U jednodušších témat žáci zaznamenávají do sešitu poznámky nebo odpovídají do sešitu na promítnuté otázky.

Které výukové metody ve spojení se *Zvídavcem* využíváte?

Metody kritického myšlení – dotazník předpokládaných odpovědí.

Co je hlavním cílem využití *Zvídavce* ve výuce?

Využití vlastní představivosti, schopnost odhadu, kritického myšlení, podpora schopnosti soustředit se, získání vlastní zkušenosti a tím větší upevnění probírané látky, oživení výuky.

Do jaké míry Vaši žáci spolupracují a interagují s daným obsahem?

Žáci odpovídají na položené otázky v pracovním listu při poslechu. Schopnost zodpovědět otázky se pak u každého žáka liší. Žáci jsou schopni zodpovědět 80-100 procent otázek.

Od autorů pořadu Zvídavec vím, že také stojíte za náměty některých témat. Jakým způsobem taková spolupráce probíhá? Kdo náměty vymýšlí a jakým způsobem?

Náměty probíráme s dalšími vyučujícími přírodopisu. Navrhovali jsme témata, která nám přijdou zajímavá a zároveň chceme výuku zpestřit a žáky na určitý čas přinutit více se soustředit.

Jak jsou na tom Vaši žáci s poslechem audio-formátu jako je Zvídavec? Jak dlouhý zvuk dokážou soustředěně poslouchat?

Podcasty nemají obvykle více než 4 minuty, žáci je bez problému zvládají. Odhaduji, že soustředěně a efektivně dokáží poslouchat kolem 10 minut.

Může v tomhle ohledu žákům podle Vás pomoci předchozí čtenářská, a především posluchačská zkušenost? (poslech hudby/audioknih)

Pravděpodobně ano. Na poslechová cvičení jsou ale také žáci zvyklí z výuky cizích jazyků, kde se poslechová cvičení využívají denně.

Při využívání pořadu ve výuce Vám jde spíše o konkrétní témata pořadu, nebo využití samotného zvuku?

Prvotním cílem je téma, využití zvuku ale poskytuje možnost nechat opravdu všechny žáky samostatně velmi soustředěně pracovat.

Jaký je podle Vás potenciál využití rozhlasových pořadů ve výuce?

Odvíjí se od kvality pořadů, požadavku školy a ochoty a možnosti pořady využívat. Vyhledávání materiálů je časově náročné, časté využívání Zvídavce usnadňuje to, že spousta zajímavých děl je na jednom místě, není potřeba dlouze vyhledávat zdroje a díly naprosto vystihují vše podstatné. Pokud by bylo například větší množství audiovizuálních pořadů na jednom místě, z jednoho zdroje, budou se lépe zpracovávat a častěji využívat.

Mění se během let u Vašich žáků posluchačská gramotnost?

Pracuji s podcasty prvním rokem, nejsem schopna momentálně zhodnotit.